

1978-79 Lt - Ls framst.nr 18.

LANDSKAPSSTYRELSENS FRAMSTÄLL-
NING till Landstinget med förslag
till landskapslag om expropriation
av fast egendom och särskilda rättig-
heter.

1. Allmänt om framställningens innehåll

1.1. B a k g r u n d

Den gällande landskapslagen angående expropriation för allmänt behov av fast egendom i landskapet Åland (expropriationslagen) stiftades år 1953 (15/53). Som förlagor användes lagen om expropriation av fast egendom för allmänt behov (FFS 27/98) och lagen angående expropriation av fast egendom för elektrisk anläggning (FFS 168/28). De brister som såväl i formellt som i materiellt hänseende konstaterats vidlåda den förstnämnda rikslagen föranledde stiftandet av en helt ny lag, benämnd lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter (inlösningslagen, FFS 603/77), vilken trädde i kraft den 1 januari 1978. Eftersom de anmärkningar som riktats mot rikets tidigare gällande expropriationslag kan riktas även mot landskapets expropriationslag, har landskapsstyrelsen ansett det befogat att se över lagen, varvid befunnits mest ändamålsenligt att ersätta lagen med en helt ny lag. Det främsta motivet för stiftandet av en helt ny lag utgör det förhållandet att det är svårt att med bibehållande av den önskvärda överskådligheten införa den mängd av detaljbestämmelser som erfordras om reformens syfte skall kunna nås. I sammanhanget bör noteras att de brister av materiell art som konstaterats, bl.a. den omständigheten att tillträdare av exproprierad egendom i vissa fall blir tvungen att erlægga en oskäligt hög löseskillning, inte varit så påtagliga i landskapet som i riket - möjligen beroende på att expropriation i landskapet i allmänhet skett på grund av byggnadslagens stadganden beträffande inlösen, enligt vilket löseskillningen skall motsvara gängse pris och inte högsta gängse pris. Sålunda är det främst brister som kunnat konstateras när det varit fråga om det formella förfarandet vid expropriation som föranleder lagstiftningsåtgärder, Särskilt angeläget med hänsyn till expropriatens (den mot vilken expropriationen riktar sig) rättsskydd är det att försöka påskynda förfarandet vid expropriation bl.a. med avseende på tidpunkten för erläggandet av löseskillningen. Med hänsyn till det nära sambandet mellan

expropriations- och byggnadslagstiftningen föranleder den nya expropriationslagen - särskilt som ett av huvudsyftena därmed är att skapa ett förfarande som kan användas vid alla former av expropriation - ändring av bl.a. de regler som skall följas vid expropriation enligt byggnadslagen. Behovet av ändrade regler har därför beaktats i det förslag till ny byggnadslag som överlämnats samtidigt som föreliggande lagförslag (framst.nr 16/1978-79).

1.2. De väsentligaste avvikelserna från gällande lag

Som ovan konstaterats är det främst när det gäller förfarandet vid expropriation som den föreslagna nya lagstiftningen avviker från den gällande. Sålunda föreslås att de uppgifter av verkställighetsnatur som nu ankommer på flere olika organ, så långt det är möjligt koncentreras till en enda myndighet. Förslaget innebär att landskapsstyrelsens befattning med expropriationsärenden skulle inskränka sig till att bevilja tillstånd till expropriation (såvida inte rätt till expropriation föreligger redan på grund av bestämmelser i lag) medan alla egentliga verkställighetsåtgärder - således även fastställandet av ersättningen, vilken uppgift för närvarande ankommer på landskapsstyrelsen - skulle ankomma på en särskild, av landskapsstyrelsen tillsatt expropriationsnämnd, i huvudsak organiserad som den i byggnadslagen förutsatta inlösningsskommissionen. Expropriationsnämnden skulle dock, liksom för närvarande, biträdas av en lantmätare för handläggning av uppgifter av lantmåteriteknisk art. Reformen innebär således att expropriationsnämnden förvandlas från ett beredande till ett beslutande organ.

För att nå överensstämmelse med byggnadslagens regler och för undvikande av att omotiverat höga ersättningar erlägges, föreslås att löseskillingen vid expropriation skall motsvara gängse pris och inte såsom för närvarande högsta gängse pris. Skillnaden mellan gängse pris och högsta gängse pris ligger däri att gängse pris är det pris som i genomsnitt betalas vid representativa frivilliga försäljningar av markområden som kan jämföras med det markområde som skall exproprieras, medan högsta gängse pris utgör ett pris som ligger vid övre gränsen av vad som betalas vid frivilliga försäljningar av ifrågavarande art.

I det speciella fallet att expropriation sker för samhällets räkning i avsikt att genomföra detaljplan föreslås att ersättning inte skall utgå ens enligt det gängse värdet. Till grund för ersättningsberäkningen skulle i stället läggas det värde marken hade vid en tidpunkt högst sju år före dagen då ansökan om expropriation anhängiggjordes, förhöjt med hänsyn till stegringen i den allmänna prisnivån. Lagförslaget äger på ifrågavarande punkt motsvarighet i rikets lag. Man har i riket ansett att ifrågavarande begränsning av ersättningsrätten inte strider mot principen om full ersättning vilken enligt regeringsformen skall iakttagas vid expropriation. Den föreslagna bestämmelsen motiveras av önskemålet att förbehålla samhället den värdestegring som föranledes av planläggning som utförs i samhällets regi.

1.3. De väsentligaste avvikelserna från rikets lag, m. m.

Den mest iögonenfallande avvikelserna från rikets lag gäller lagens rubrik. I regeringens proposition till riksdagen med förslag till revision av lagstiftningen om inlösen (prop.nr 179/1975 II rd) anges som orsak till att ordet expropriation inte föreslås nämnt i rubriken bl.a. den omständigheten att verkställigheten av inlösen av tomtedel enligt byggnadslagen skulle ske med iakttagande av det i den nya lagen stadgade förfarandet. Härvid har man av allt att döma utgått från att sådan överföring av äganderätt, som sker när tomtedel på grund av inlösen övergår från en delägare till en annan, inte är att betrakta såsom expropriation för allmänt behov. Detta betraktelsesätt måste emellertid anses oriktigt - regeringsformen ger nämligen inte möjlighet att genom lag som stiftas i normal lagstiftningsordning föreskriva att äganderätt till egendom överförs från en enskild till en annan enskild blott för tillgodoseende av enderas behov. Eftersom vid stiftandet av rikets byggnadslag inte iakttagits det kvalificerade förfarande som förutsättes vid avvikelse från grundlag och när lagen om överlåtande av område för genomförande av stadsplan (FFS 369/58), vilken stiftats med iakttagande av sagda förfarande, inte innehåller någon bestämmelse innebärande möjlighet att genom lag som stiftas utan iakttagande av kvalificerat lagstiftningsförfarande, föreskriva att egendom i ifrågavarande fall skall övergå från enskild till enskild, måste det antagas att man vid stiftandet av byggnadslagen (och dess föregångare, stadsplanlagen) utgick från att inlösen av tomtedel var att jämställa

med expropriation för allmänt behov. Med hänsyn till att inlösandet av tomtdelar är ägnat att åstadkomma större ordning i fastighetsregistret och en ordnad bebyggelse är det otvivelaktigt så att det vanligen ligger i det allmännas intresse att inlösen sker, när förutsättningarna därför är för handen. För denna uppfattning talar även den omständigheten att staden läger rätt till inlösen i det fall tomtägare underlåter att begagna sig av sin rätt därtill - ett dylikt arrangemang skulle inte ha varit motiverat om inlösningsmöjligheten skapats för tillgodoseende av enbart ägarnas intressen. (Jfr. Paavo Kastari: Kansalaisvapauksien perustuslain turva, Vammala 1972, s.89). För övrigt anförs såväl i regeringens proposition som i riksdagens grundlagsutskotts betänkande med anledning därav (nr 14/1977) att t.o.m. ägoreglering innebärande överförande av äganderätt till mark från en enskild till en annan enskild (mot erläggande av full ersättning) i samband med inlösningsförrättning är att betrakta såsom ianspråktagande av mark för allmänt behov, varvid den omständigheten att inlösningsförrättningen som sådan gäller blott en (eller ingendera) av de av ägoregleringen berörda fastighetsägarna sålunda inte bör tillmätas någon avgörande betydelse.

Med hänsyn till det sagda föreligger det enligt landskapsstyrelsens mening inte någon anledning att frångå den terminologi som hittills använts. Mot användande av den i rikets lag begagnade terminologin kan tvärtom riktas vägande anmärkningar. Bl.a. kan det framhållas att ordet "inlösen" främst användes inom privaträtten där det betecknar särskilda slag av förvärv som sker på grund av avtal. Efter som expropriation innebär förvärv som sker utan föregående avtal utgör det således närmast motsatsen till inlösen (därav även det med "expropriation" synonyma begreppet "tvångsinlösen"). Parentetiskt kan nämnas att bl.a. den nya terminologin (och vissa andra språkliga otympligheter) ledde till en reservation i riksdagens lag- och ekonomiutskott.

Den främsta olikheten mellan rikets inlösningslag och föreliggande lagförslag gäller det verkställande organets sammansättning. Enligt rikslagen, från vilken lagförslaget på denna punkt i väsentlig utsträckning avviker, består det verkställande organet, inlösningskommissionen, av en förrättningsingenjör som ordförande och två gode män som ledamöter. Kommissionens sammansättning påminner i väsentliga avseenden om det organ som utför lantmäteriförrättning enligt skifteslagstiftningen. I föreliggande lagförslag föreslås att det verkställande organet skulle utgöras av en modifierad version av den i byggnadslagen förutsatta inlösningskommissionen, benämnd expropriationsnämnd. Nämnden

skulle fungera såsom ett permanent organ och dess verksamhetsområde skulle omfatta hela landskapet. För verkställande av de åtgärder av lantmåteriteknisk art som expropriationslagstiftningen förutsätter, skulle nämnden, på samma sätt som den nämnd som förutsättes enligt gällande lagstiftning, biträdas av en förrättningsingenjör. Expropriationsnämnden föreslås bestå av en lagfaren ordförande och två med fastighetsfrågor förtrogna ledamöter, vilka alla skulle utses av landskapsstyrelsen för en mandattid av fyra år.

Frånsett ovanangivna avvikelser överensstämmer lagförslaget i föreliggande framställning till sina väsentligaste delar i sak med rikets inlösningslag. Vid beredningen har landskapsstyrelsen i viss utsträckning beaktat även den svenska expropriationslagen (SFS 719/72), vilken för övrigt fungerat som förlaga till de mest centrala bestämmelserna i rikets inlösningslag. Över lagförslaget har kommunerna och Mariehamns lantmåteribyrå beretts tillfälle att avge yttrande.

2. Detaljmotivering

1 kap.

Inledande bestämmelser

1 §. I paragrafen har intagits de grundläggande principerna att expropriation får ske endast för allmänt behov och mot full ersättning. Dessa principer jämte den jämväl i paragrafen intagna bestämmelsen beträffande expropriationsföremålet utgör lagens väsentligaste regler, vilka således i tillämpliga fall bör vara vägledande vid avgörandet av frågor som är underkastade tolkning.

I paragrafen anges de olika uttrycksformer som fastighetsexpropriationen kan taga sig: expropriation avseende överförande av äganderätt, expropriation avseende skapande av rättighet, expropriation avseende begränsning eller upphävande av rättighet. I de två förstnämnda fallen riktar sig expropriationen primärt mot fastighetsägare, i det sistnämnda fallet mot rättighetshavare.

2 §. Eftersom begrepp som "särskild rätt" och "särskild rättighet" inte är bekanta utanför den begränsade krets av personer som äger viss juridisk sakkunskap, föreligger det anledning att lämna en definition därav. Däremot föreligger det enligt landskapsstyrelsens uppfattning inte något egentligt behov av att försöka definiera begrepp som "fast egendom" och "fastighet". Innebörden av dessa begrepp torde nämligen i sina väsentligaste hänseenden stå klar för den stora allmänheten.

Beträffande behovet av en definition av "fast egendom" kan såsom jämförelse ytterligare tilläggas att rikets inlösningslag innehåller definitioner av såväl "fast egendom" som "särskild rättighet" medan den svenska expropriationslagen definierar endast begreppet "särskild rätt till fastighet". För fast egendom användes i den svenska lagen uttrycket "fastighet" vilket är avsett att beteckna all sorts fast egendom (Källa: Bouvin-Hedman-Stark: Expropriationslagen, Stockholm 1975, s.18 f.). I rikets lag definieras fast egendom som "äganderätt och därmed jämförbar rätt till fastighet eller annat jord- eller vattenområde samt till dem hörande byggnad eller konstruktion". Mot denna definition kan anmärkas att omvandlingen av begreppet "fast egendom" från att symbolisera ett konkret föremål till att symbolisera en tankeskapelse bör anses såsom mindre lyckad. Begreppet är nämligen redan tämligen entydigt såväl i allmänt som i juridiskt språkbruk. (Eftersom det i sin vedertagna betydelse redan användes allmänt i lagtext är en härifrån avvikande definition ägnad att skapa inkonsekvens och oklarhet vid lagtillämpningen. Dessutom kan inte någon praktisk nytta av omdefinitionen av begreppet fast egendom observeras. Tvärtom så överges redan i inlösningslagen den definition som skapats därigenom. Exempelvis anges i 3 § att fast egendom - alltså, enligt förenämnda definition, äganderätt därtill - kan förvärvas genom inlösen. I 49 § däremot anges vad som i visst avseende skall iakttas vid inlösen av fastighet - alltså vid inlösen av vad som enligt vedertaget språkbruk är ett konkret föremål, oaktat att föremål för inlösen enligt lagen kan vara endast rättigheter (2 och 3 §§)).

Definitionen av begreppet "fast egendom" i inlösningslagen föranledde av bl.a. ovanangivna skäl kritik. Sålunda framhölls i en reservation i riksdagens lag- och ekonomiutskott (1977 rd - Le UB nr 1 - prop. nr 179 (1975 II rd) s. 12 o 14) bl.a. att definitionen av fast egendom var onödig och ägnad att förorsaka onödig oenhetlighet i fastighetslagstiftningen. Fördenskull föreslog reservanterna att definitionen helt skulle utgå. Liknande tankegångar och förslag har framförts i den rättsvetenskapliga litteraturen av åtminstone en kommentator (Veikko O Hyvönen i boken Maapaketti, Vammala 1976, s. 86).

Beträffande definitionen av begreppet "särskild rätt" kan kort sägas att skillnaden mellan nyttjanderätt och servitut består däri att nyttjanderätt innebär rätt att använda annans fastighet på grund av t.ex. hyres- eller legoavtal eller på grund av testamente, varvid karakteristiskt för nyttjanderätten är att nyttotagaren besitter den fasta egendom som utgör föremål för nyttjanderätten medan servitutet innebär rätt för nyttotagare att på grund av t.ex. avtal eller hävd i visst avseende använda den av servitutet belastade fastigheten eller förbud för ägaren att i visst avseende nyttja densamma, varvid typiskt för servitutet är att det inte är för- enat med faktisk besittning av sistnämnda fastighet. I 116 § skifteslagen (FFS 604/51) anges vilka former av servitut som kan stiftas vid skiftesförrättning. Således finns i positiv lag regler rörande vilka former av nyttjande av annans fastighet som skall anses såsom servitut. Bl.a. framgår av lagtexten att såsom servitut skall betraktas rätt att på annans fastighet taga sten, grus, sand m.m. Förutom att rättigheter av ifrågavarande art redan på grund av lag skall anses som servitut, betraktas de även i den rättsvetenskapliga litteraturen som sådana; Jfr t.ex. R.A. Wrede, Grunddragen av sakrätten, H:fors 1947, s.412; Simo Zitting-Martti Rautiala, Lärobok i sakrätt, H:fors 1971 s.133 f.; Jorma Pietilä, Kiinteistönmuodostamisoikeus, H:fors 1974, s.164; H-O Stark, Jordabalken, Stockholm 1973, s.211; Östen Undén, Svensk Sakrätt II, Lund 1948, s.331)

Oaktat det ovan sagda användes i rikets lag (2 § 2 mom.) vid sidan av servitut ett särskilt begrepp, "lösgörningsrätt", vilket anges beteckna ovan avsett slag av servitut. Eftersom "lösgörningsrätten" såsom framgått bör anses innefattas i servitutsbegreppet, finns ingen anledning att särskilt omnämna denna rätt utan att samtidigt uppräknat även övriga servitutstyper. Det i inlösningslagen tillämpade förfarandet är därför ägnat att förvilla lagtillämparen - uppfattar nämligen denne begreppet servitut i inlösningslagen som identiskt med motsvarande begrepp i skifteslagen (vilket är naturligt med hänsyn till att det i vardera fallet är fråga om rättighet som riktar sig mot fastighet), måste han med nödvändighet dra bl.a. den slutsatsen att "lösgörningsrätten" är något annat än den rätt till täktverksamhet varom stadgas i 116 § skifteslagen.

Av ovanrelaterade skäl har landskapsstyrelsen ej funnit det påkallat att i definitionen

av vad som skall anses utgöra särskild rättighet, vid sidan av övriga servitut nämna rätt till täkt.

De rättigheter som kan göras till föremål för expropriation utgör s.k. sakrättigheter (eftersom rättigheterna hänför sig till saker - i detta fall fast egendom). Rättighet som är av s.k. obligationsrättslig natur, d.v.s. hänför sig till en person (t.ex. ägaren till expropriation underkastad fastighet) är således inte att anse som särskild rätt i expropriationslagens mening.

Som särskild rätt är inte att anse panträtt i fastighet. Dylik rätt kan således inte vara föremål för expropriation (Ej heller kan sådan rätt genom expropriation skapas). I anledning härav är t.ex. innehavare av i fastighet intecknad fordran inte sakägare vid expropriation avseende fastigheten. Emellertid förfaller panträtten till följd av expropriationen. Denna omständighet medför dock principiellt ingen förändring av panträtts-havarens ställning, eftersom löseskillingen träder i pantens ställe. Vid fördelningen av löseskillingen äger panträttshavarna, som härvid är att anse som sakägare, därför rätt att erhålla betalning för sina fordringar i enlighet med den prioritetsordning som gällde beträffande rätten att erhålla betalning ur den exproprierade fastigheten (57 §).

När det gäller s.k. avkomsträtt eller annan förmån av fast egendom (t.ex. sytning) är det beroende på förhållandena i de enskilda fallet om rättigheten skall anses som särskild rätt eller inte. Sålunda är t.ex. förmån som består i rätt till bostad eller liknande att jämföras med nyttjanderätt, vilket medför att förmånstagaren bör betraktas som sakägare. Består förmånen däremot av rätt till generiska (till arten bestämda) prestationer, såsom pengar eller varor är rättighetshavaren att anse som panträttshavare (Jfr 39 §). och är således inte sakägare. Består avkomsträtt av såväl nyttjanderätt (eller liknande) som av rätt till generiska prestationer bör den förra rättigheten betraktas såsom avgörande för kvalificeringen, om den inte är i huvudsak betydelselös vid sidan av den senare rätten. Innehavare av en avkomsträtt som intar här avsedd mellanställning är således som regel att anse som sakägare och rättigheten som särskild rätt.

Byggnad (eller därmed jämförbar anläggning) anses utgöra en beståndsdel av den fastighet på vilken den befinner sig, såvida fastigheten och byggnaden har samma ägare. (Med äganderätt jämställs härvid rätt till s.k. ofri tomt i stad). För det fall att byggnaden och fastigheten har olika ägare är byggnaden att anse som lös egendom. Anledningen till att reglerna beträffande fast egendom föreslås bli tillämpade på dylik byggnad är främst önskemålet att förhindra uppkomsten av den situationen att det uppstår oklarhet om ägare av såsom lös egendom betraktad byggnad till följd av genom expropriation upphävd arrenderätt är skyldig att flytta byggnaden eller om exproprianten (den exproprierande) eventuellt är tvungen att förutom arrenderätten exproprierar även byggnaden. I och med att byggnad av här avsett slag likställs med fast egendom blir det klart att rätten att hålla byggnaden på annans mark inte skall anses såsom en särskild rätt utan bedömas på samma sätt som äganderätten till fastigheten. Det sagda innebär i praktiken att löseskillingen skall fastställas särskilt för byggnaden och fastigheten, såsom om fråga vore om två fastigheter med olika ägare. Härvid kan det givetvis inträffa att såväl fastigheten som byggnaden besvärar av särskilda rättigheter; däremot torde det höra till undantagen att samma rättighet besvärar såväl byggnaden som fastigheten. Av likställdheten mellan byggnad av ifrågavarande art och fast egendom följer även att det vid prövning av ansökan som avser tillstånd till expropriation av såväl den fastighet där byggnad som utgör lös egendom befinner sig som byggnaden bör avgöras särskilt beträffande fastigheten och särskilt beträffande byggnaden huruvida förutsättningarna för beviljande av expropriationstillstånd är förhanden. Prövningen kan tänkas resultera i medgivande av expropriationstillstånd i det ena fallet och förkastande i det andra.

2 kap.

Tillstånd till expropriation m.m.

3 §. Beslut rörande ett så vittgående ingrepp i den enskildes rättssfär som expropriation bör enligt landskapsstyrelsens uppfattning inte få fattas vid enskild föredragning eller av tjänsteman. Fördenskull föreslås att dylika ärenden skall avgöras av landskapsstyrelsen i plenum.

Bestämmelsen i 2 mom. syftar på sådan inlösningsrätt som uppstår enligt byggnadslagen i samband med fastställandet av vissa slag av planer (47 och 102 §§ förslaget till byggnadslag). Eftersom expropriationsrätt i dylika fall föreligger redan på grund av lag, behöves givetvis inte något ytterligare tillstånd från landskapsstyrelsens sida.

I gällande lag finns inga regler om förfarandet vid beviljande av tillstånd, när fråga är om expropriation för landskapets räkning. Beträffande ansökan om verkställighet av expropriation föreskrives att det ankommer på vederbörande föredragande att på landskapets vägnar anhålla hos landskapsstyrelsen därom (18 §). Eftersom det inte föreligger något motiv för att bibehålla ett förfarande som medför att landskapsstyrelsen vid expropriation för landskapets räkning anhåller om expropriationstillstånd hos sig själv, föreslås att tillstånd till expropriation inte skall behöva sökas när landskapet är expropriant. I dylika fall torde det räcka att landskapsstyrelsen, när fråga om expropriation för landskapets räkning uppkommer, tar ställning därtill i plenum. Sakägare som anser att de lagstadgade förutsättningarna för expropriation inte föreligger och att beslutet således kränker hans rätt, är givetvis oförhindrad att överklaga expropriationsbeslutet i högsta förvaltningsdomstolen.

Vid prövningen av frågan om inlösningstillstånd skall beviljas eller inte, gäller givetvis att tillstånd får beviljas endast under de i lagen givna förutsättningarna. Befinnes dessa förutsättningar föreligga, är det beroende av landskapsstyrelsens fria prövning huruvida tillståndsansökan bifalles eller inte. Lagen är således inte avsedd att ge sökanden någon rätt att kräva bifall till ansökan om tillstånd till expropriation blott därför att förutsättningarna för beviljande av tillstånd är för handen.

Beträffande kretsen av dem som kan uppträda som exproprianter gäller samma regler som enligt den nugällande lagen, d.v.s. det är öppet för vem som helst som äger rättskapacitet att ansöka om expropriationstillstånd. Det som är avgörande vid behandlingen av ansökan är nämligen inte sökandens person utan det ändamål för vilket expropriation ansökes. Med hänsyn härtill föreligger det inte något behov av att i lagen intaga en förteckning över vilka personer som kan tänkas uppträda såsom sökande i expropriationsärenden.

När det gäller föremålet för expropriationen, bör observeras att landskapsstyrelsen inte ansett det nödvändigt att från expropriation uttryckligen undantaga egendom och rättigheter som tillhör landskapet. Formellt sett lämnas frågan om landskapet tillhörig egendom kan exproprieras eller inte därmed öppen. Några faktiska olägenheter torde dock knappast kunna följa därav, eftersom det ju tillkommer landskapsstyrelsen att avgöra huruvida tillstånd till expropriation skall lämnas eller inte (förutom när fråga är om expropriation som sker på grund av tillstånd som lämnats direkt i lag), något som

i praktiken kommer att leda till att den som önskar komma i besittning av landskapet tillhörig egendom för det ena eller andra ändamålet, i första hand försöker förvärva det på frivillig väg genom avtal. Ställer sig landskapsstyrelsen avvisande härtill är det givet att något tillstånd till expropriation inte heller kommer att beviljas. Frånvaron av en bestämmelse innefattande förbud mot expropriation av landskapets egendom kommer således inte i praktiken att leda till några olägenheter.

Även om något förbud mot expropriation av landskapet tillhörig egendom inte föreligger, bör det anses väsensfrämmande att genom expropriation för allmänt behov taga i anspråk landskapet tillhörig egendom - landskapet bör ju inte anses besitta egendom annat än för just allmänt behov. Detsamma gäller egendom som tillhör kommun. Såvida fråga om expropriation av kommun tillhörig egendom uppkommer, blir det därför fråga om att avgöra vilket allmänt behov som är mest trängande, det behov för vilket kommunen nyttjar egendomen eller det behov för vilket sökanden önskar använda den.

Enligt uttalande i propositionen bygger rikets inlösningslag på principen att även staten tillhörig mark skall kunna tagas i anspråk genom expropriation. Härvid uppkommer frågan om staten tillhörig mark kan exproprieras med stöd av landskapslag och vice versa. Frågan bör med hänsyn till den identifikation som självstyrelselagen gör mellan landskapet och staten sannolikt besvaras nekande, såvitt fråga är om expropriation för statens eller landskapets egna behov. När det gäller expropriation som sker för annans räkning än statens, är rikslagen på grund av fördelningen av lagstiftningskompetensen enligt landskapsstyrelsens uppfattning överhuvudtaget inte tillämplig i landskapet, varför den inte kan läggas till grund för expropriationsåtgärder i ifrågavarande fall. Formellt sett förefaller det däremot inte föreligga något hinder för att staten tillhörig, i landskapet befintlig egendom, exproprieras i stöd av landskapslag, åtminstone inte när fråga är om expropriation som sker för annans än landskapets räkning. Sagda uppfattning förefaller äga stöd i det förutnämnda propositionsuttalandet. Emellertid avser uttalandet i propositionen expropriation som sker i stöd av rikslagen, enligt vilken det ankommer på statens egna organ att avgöra om expropriation skall få ske eller inte. Dessutom skulle ju staten - såvida det anses att tilläventyrs exproprierad egendom behöves för statens behov - kunna återexproprieras i stöd av rikslagen. Med hänsyn härtill bör det anses att expropriation av staten tillhörig

egendom inte kan ske med stöd av landskapslag, lika litet som expropriation av landskapet tillhörig egendom kan ske med stöd av rikslag. Av det sagda följer den i viss mån märkliga konsekvensen att expropriation av staten tillhörig egendom i landskapet inte kan ske, trots att sådan expropriation är möjlig när fråga är om i riket befintlig statlig egendom. Anledningen härtill är den omständigheten att bestämmelsen i 11 § 2 mom. 1 punkten självstyrelselagen beträffande expropriation av fast egendom "för allmänna riksbehov" måste anses begränsa tillämpligheten av rikets lag till i huvudsak expropriation för statens eget behov. (I 1948 års proposition med förslag till ny självstyrelselag inskränktes rikets lagstiftningsrätt uttryckligen till expropriation av fast egendom för "statens förvaltningsbehov"; ändringen av lagtexten skedde i grundlagsutskottet och som motiv därför angavs att det i propositionen valda uttrycket var "alltför snävt"). Visserligen kan man tänka sig att tolka begreppet "allmänna riksbehov" så att därmed skulle avses alla från riket utgående allmänna behov och således även sådana behov som riktar sig från riket till landskapet. En dylik tolkning skulle innebära att det ankom på rikets myndigheter att på grund av rikslag avgöra expropriationsansökningar från t.ex. i riket verksamma bolag även när fråga är om expropriation av (fast) egendom i landskapet. Landskapets lagstiftningsrätt enligt 13 § 1 mom. 1 punkten skulle således avse endast sådana allmänna behov som uppkommer i landskapet och riktar sig mot i landskapet befintlig egendom. Eftersom det dock är uppenbart att lagstiftaren inte avsett att lagstiftningsbehörigheten skulle vara fördelad på sistangivna sätt, bör således uttrycket "allmänna riksbehov" ges en innebörd som inte i alltför hög grad avviker från det i propositionen föreslagna uttrycket "staten förvaltningsbehov". Sannolikt innebär "allmänna riksbehov" detsamma som "statens behov".

4 §. Paragrafen innehåller regler om vad ansökan om expropriationstillstånd skall innehålla. Bestämmelsen i 1 mom. 1 punkten innebär att sökanden skall ange med vilken rätt han önskar ta expropriationsföremålet i anspråk - d.v.s om det skall ske med äganderätt, nyttjanderätt eller servitutsrätt. I kravet på angivande av yrkande ligger, såvitt avser nyttjande- eller servitutsrätt att det ändamål varför ianspråktagande skall ske preciseras, t.ex. rätt till väg, rätt att dra fram ledning eller förbud för ägaren till den berörda fastigheten att i visst avseende råda över densamma. Om expropriationen riktar sig mot särskild rätt, skall anges i vilken mån rättigheten skall upphävas eller be-

gränsas. Vidare bör, när expropriationen inte avser överförande av äganderätt, anges huruvida nyttjande- eller servitutsrätt eller inskränkning i särskild rätt är avsedd att vara permanent eller tidsbegränsad.

Med kravet om angivande av omständigheter på vilka yrkandet grundas åsyftas att ansökningen skall innehålla uppgift om de fakta som enligt sökandens mening ger honom rätt att få sin ansökan prövad. Ansökningen bör först och främst innehålla besked om syftet med expropriationen.

Kravet i 1 mom. 2 punkten beträffande angivande av den fasta egendom som berörs innebär inte endast skyldighet att ange vilka registerfastigheter som expropriationen angår utan även det område på marken som tilläventyrs berörs. Av 2 mom. framgår att sökanden är skyldig att, såvida det inte är uppenbart obehövt, ytterligare precisera ifrågavarande område genom ingivande av karta med beskrivning.

5 och 6 §§. Att yttrande beträffande ansökan om expropriation skall begäras av sakägarna innan ärendet avgörs framgår redan av bestämmelserna i landskapslagen om ärendenas handläggning i landskapsstyrelsen. De regler som däri är föreskrivna att iakttagas vid handläggning av förvaltningsärenden i allmänhet, är alltså tillämpliga även när fråga är om expropriation. För den skull vore det i och för sig tillfyllest med enbart en hänvisning till de tillämpliga bestämmelserna. Dessa är emellertid relativt allmänt avfattade, såvitt fråga är om det formella förfarandet, varav följer att det kan föreligga risk för oenhetlig lagtillämpning t.o.m. i samma ärende. När det gäller bestämmelsernas materiella innehåll, kan konstateras att praktiska svårigheter kan uppstå därigenom att det principiellt förutsättes att alla sakägare skall höras. Det är oklart i vilken mån de i 19 § ifrågavarande lag angivna undantagen från huvudregeln medger att sakägare med identiska intressen i ifrågavarande hänseende behandlas olika.

För avhjälpande av ovan angivna nackdelar föreslås införandet av ett enhetligt förfarande vid inbegärande av yttranden över expropriationsansökan samt regler innebärande möjlighet att underlåta att höra sakägare i vissa särskilt angivna fall då förhållandena är sådana att inbegärande av yttrande förorsakar onödig tidsutdräkt med hänsyn till att vederbörande erfarenhetsmässigt, på grund av att annan sakägare hörs, genom denne erhåller kännedom om expropriationsansökan. De föreslagna reglerna innebär oaktat det sist sagda en förstärkning av sakägarnas rättsskydd, beroende på att de grunder som enligt 19 § landskapslagen

om ärendenas handläggning i landskapsstyrelsen berättigar till avstående från hörande av sakägare, vilka grunder i stor utsträckning ger rum för prövning i enskilda fall, enligt lagförslaget inte får åberopas. De föreslagna reglerna medger inte rätt till avstående från hörande annat än i de typfall som uttryckligen anges i lagtexten. Såsom en ytterligare förstärkning av rättsskyddet bör man uppfatta regeln att vederbörande kommun skall höras, oavsett om den är sakägare eller inte, samt anvisningen om att även annan än sakägare får (och bör) höras när skäl därtill föreligger. Skäl att höra annan än sakägare (och kommun) bör anses föreligga, när det finns anledning förmoda att vederbörande kan tillföra saken något som är av väsentlig betydelse för avgörandet av frågan om tillstånd till expropriation skall lämnas eller inte. Härmed avses dock inte utredning beträffande de rättsliga förutsättningarna för expropriationen, eftersom bedömandet härav utgör en integrerande del av själva förvaltningsverksamheten, vilken myndigheterna förutsättes kunna utöva i lagliga former utan att inbegära råd utifrån. Däremot kan det för breddande av beslutsunderlaget föreligga anledning att genom bl. a. hörande av utomstående införskaffa utredning om behovet av det företag för vars genomförande expropriationstillstånd sökes samt därom, huruvida alternativ till expropriation är för handen.

De materiella regler som föreslås i anledning av det ovan sagda skulle i huvudsak ingå i 5 § och de formella reglerna i huvudsak i 6 §.

7 §. I paragrafens 1 och 2 mom. föreslås regler om hur expropriationsföremålet skall anges i tillståndsbeslutet. I 1 mom. första ledet föreslås såsom huvudregel ett exakt angivande av expropriationsföremålet. Sättet för angivandet avses bli beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Avser tillståndet exempelvis hel registerfastighet, bör det vara tillfyllest med angivande av de uppgifter som är nödvändiga för att fastigheten skall kunna individualiseras. Avser däremot expropriationen område av fastighet, bör som regel krävas att området anges genom hänvisning till karta jämte beskrivning.

Avser expropriationstillståndet ianspråktagande av fastighet med nyttjanderätt eller servitutsrätt, bör utövningsområdet för rättigheten anges. Om rättigheten inte är avsedd att utövas på hela fastigheten, bör i regel området för rättighetens utövning anges genom hänvisning till karta samt genom beskrivning. Därutöver bör ändamålet med rättighetsupplåtelsen anges. Detta

bör i allmänhet kunna ske kortfattat, exempelvis rätt till väg eller rätt att draga viss typ av ledning.

I 1 mom. andra ledet föreslås stadgat att i expropriations-tillståndet skall anges med vilken rätt expropriationen sker. Som följer av 1 § 1 mom. lagförslaget finns tre alternativ för ianspråktagande av mark, nämligen med äganderätt, nyttjanderätt eller servitutsrätt. Vid sidan härav kan förekomma fall av expropriation som avser endast upphävande eller begränsning av särskild rätt. Frågan med vilken rätt expropriation skall medges sammanhänger med den behovsprövning som alltid skall ske vid avgörande av frågor rörande expropriation. Som av 46 § framgår, medför tillstånd till ianspråktagande med äganderätt att eventuella särskilda rättigheter till fastigheten enligt huvudregeln förfaller. Ansökan om expropriation avseende överförande av äganderätt skall således - även om ingenting därom säges - anses innehålla jämväl ansökan om upphävande av de rättigheter som besvärar fastigheten. Beslut om beviljande av tillstånd till expropriation av fastighet kommer följaktligen, såvida inte tillståndet innehåller inskränkande föreskrifter (t.ex. avseende bibehållande av vägrätt som tillkommer landskapet eller kommun) att innebära rätt till "förvärv" av de rättigheter som tilläventyrs besvärar fastigheten. I detta sammanhang kan det vara skäl att påpeka en saklig skillnad mellan föreliggande lagförslag och rikets inlösningslag. Rikslagen förutsätter nämligen inte att inlösningsstillståndet skulle kunna innehålla föreskrifter rörande bibehållande av särskilda rättigheter, när fråga är om inlösen av fast egendom. Avgörandet av frågan om dylika rättigheter skall bibehållas eller inte, ankommer på inlösningskommissionen. Enligt lagens 22 § får särskild rätt bibehållas endast under förutsättning att inlösningsens syfte inte äventyras och att bibehållandet av rättigheten inte förorsakar otydlighet i fastighetsregistret. Av bestämmelsen följer att inte ens staten tillkommande vägrätt får bibehållas, om sagda följder kan inträda. Den lösning som man i ifrågavarande avseende valt i riket måste betecknas som mindre lyckad. Det är nämligen relativt vanligt att allmänna vägar korsar områden som berörs av expropriationsansökningar. Fråga är snarare om regel, än om undantag. Den omständigheten att till inlösningsstillståndet uppenbarligen inte kan fogas föreskrift om bibehållande av vägrätt, medför att det överlämnas till inlösningskommissionen att avgöra huruvida vägrätten skall bestå eller inte. Såsom lagen är skriven kan härvid inte någon avgörande betydelse fästas vid den omständigheten

att vägen eventuellt är nödvändig för samfärdseln i trakten. Såvida bibehållandet av vägrätten orsakar de i ifrågavarande lagrum angivna menliga påföljderna, lämnas således inget rum för prövning utan vägrätten måste förfalla, hur nödvändig vägen än är. Det sagda gäller även i det fall att inlösare och innehavare av vägrätt är samma person.

Den expropriationstillståndsbeviljande myndigheten i riket kommer, när område som expropriation avser besväras av vägrätt som anses böra bibehållas, att hamna i den svåra situationen att den blir tvungen att försöka gissa sig till den inställning som en annan myndighet - inlösningskommissionen - har i de ovan berörda frågorna.

Som ovan anförts är tanken bakom den här föreslagna lagregeln att landskapsstyrelsen i tillståndsbeslutet skall kunna utsäga att viss rätt skall bli bestående (t.ex. vägrätt). Föreligger inget sådant uttalande föreslås det ankomma på expropriationsnämnden att enligt samma regler som i riket avgöra huruvida rättigheten skall bli bestående eller förfalla (19 §).

I vissa fall kan det föreligga stora svårigheter att på förhand exakt ange vad expropriationen skall omfatta. Så är t.ex. fallet när fråga är om ianspråktagande av mark för t.ex. väg (vilket ianspråktagande dock vanligen sker i stöd av väglagstiftningen) eller ledning, varvid ofta är fråga om betydande markområden uppdelade på ett stort antal fastigheter. I dylika fall är det uppenbart att såsom underlag för beslut i fråga rörande tillstånd till expropriation få godtagas utredning som inte är lika fullständig som den utredning som normalt skall företas. På grund härav föreslås att i paragrafens 2 mom. stadgas om undantag i vissa fall från den ovan angivna huvudregeln. Uttrycket "i huvudsaklig överensstämmelse" anger att sökanden i ifrågavarande fall är berättigad att ta i anspråk ytterligare markområden, under förutsättning att dessa kan anses obetydliga. Det slutliga fastställandet av vilka områden som expropriationstillståndet omfattar förutsättes ske vid expropriationsförrättningen.

Bestämmelsen i 3 mom. beträffande särskilda föreskrifter äger ingen motsvarighet i rikets inlösningslag. Däremot ingår en bestämmelse av ifrågavarande innehåll i den svenska expropriationslagen (3 kap. 5 §). Avsikten är att reglerna i momentet skall komma i tillämpning när expropriationstillstånd ges åt enskild. När fråga är om tillstånd som ges åt kommun eller annat offentligt rättssubjekt ligger det i sakens natur att föreskrifter av ifrågavarande art inte bör anses erforderliga.

3 kap.

Verkställande av expropriation m.m.

E x p r o p r i a t i o n s n ä m n d e n

9 och 10 §§ I regeringens proposition med förslag till revision av inlösningslagstiftningen föreslogs att verkställighetsåtgärderna vid expropriation skulle omhänderhas av en inlösningskommission, med en i domar- eller förvaltningsvärv inkommen jurist, alternativt en i inlösningsfrågor inkommen lantmäteringenjör, såsom ordförande och med en förrättningsingenjör samt två gode män som medlemmar. Såsom motiv för den föreslagna lösningen anfördes bl.a. att en inlösningsförrättning innebar en långt mer djupgående förändring i de berördas rättsställning än en lantmäteriförrättning, vilken var att betrakta som närmast en teknisk åtgärd - med hänsyn härtill borde till ordförande i inlösningskommissionen i främsta rummet utses en jurist, dock så att även sådan lantmäteringenjör som ägde praktiska erfarenheter av inlösningsförrättningar borde få komma i fråga; för säkerställande av nödig sakkunskap i fråga om lantmäteri-, värderings- och annan teknik skulle bland kommissionens medlemmar finnas en lantmäteringenjör.

Regeringens förslag till sammansättning av inlösningskommissionen undergick i väsentliga avseenden ändringar i riksdagsbehandlingen. Bl.a. minskades antalet ledamöter från fyra till tre, sålunda, att kommissionen kom att bestå av en förrättningsingenjör såsom ordförande och två gode män såsom medlemmar. Ändringen, som vidtogs i lag- och ekonomiutskottet, motiverades bl.a. därmed att inlösningsförrättningarna i många avseenden var att jämföra med lantmäteriförrättningar, varför de av praktiska skäl liksom även av kostnadsskäl borde anförtros lantmäteriförvaltningen. I sammanhanget hänvisades även till att även vägförrättningar enligt lagstiftningen om allmänna vägar ombesörjdes av lantmäterimyndigheterna.

Lag- och ekonomiutskottet var inte enhälligt i sitt förslag. Sålunda förklarade sig en minoritet av utskottet i en reservation omfatta regeringens förslag. Som motiv för sitt ställningstagande anförde reservanterna bl.a. att de erfarenheter som hittills vunnits visade att expropriationsärenden allra mest fördröjts på grund av de i och för sig obetydliga uppgifter som legat på lantmäteriförvaltningen. Med tanke härpå befarade reservanterna att verkställigheten av inlösningarna till följd av lantmäterimyndigheternas ökade uppgifter, i framtiden skulle fördröjas än mer.

När det gäller föreliggande förslag till organisering av de till verkställigheten av expropriationen anknutna uppgifterna, är det befogat att först i någon mån beröra fördelningen av lagstiftningskompetensen mellan riket och landskapet inom de av förslaget berörda rättsområdena. Såsom ovan konstaterats äger landskapet lagstiftningsbehörighet när fråga är om "rätt till expropriation för allmänt behov mot full ersättning" (13 § 1 mom. 1 punkten självstyrelselagen) medan riket äger lagstiftningsbehörighet när fråga är om "rätt till expropriation av fast egendom för allmänna riksbehov" (11 § 2 mom. 1 punkten i.f.). Eftersom en av de ledande principerna i självstyrelselagen är att lagstiftningsbehörighet motsvaras av förvaltningsbehörighet (undantagen anges i 19 §), kan man dra slutsatsen att det ankommer på landskapsmyndigheterna att dra försorg om utförandet av de förvaltningsuppgifter som förutsättes i landskapslagstiftningen (såvida de inte anförtros kommunala eller andra utom landskapsförvaltningen stående organ, vilkas verksamhet kan regleras genom landskapslagstiftning). Härav följer att de förvaltningsuppgifter som föranledes av föreliggande förslag till lag principiellt bör utföras av redan existerande landskapsförvaltningsorgan eller av organ som för landskapets räkning skapas speciellt för uppgiften i fråga. Att genom lag pålägga statens myndigheter ifrågavarande uppgifter är således inte möjligt enligt självstyrelselagen. Däremot medger lagen att en dylik förvaltningsbehörighetsförskjutning sker på grund av överenskommelse mellan landskapsstyrelsen och regeringen (s.k. överenskommelseförordning, 20 § självstyrelselagen). Uppgift beträffande vilken träffas överenskommelse om behörighetsförskjutning bör dock (såvitt fråga är om överföring från landskapets till rikets kompetensområde) vara förutsatt i lag, vilket krav normalt innebär att uppgift som avses överföras först, genom landskapslag, måste påläggas landskapsstyrelsen eller annan landskapsmyndighet. (Av 2 § 2 mom. självstyrelselagen följer att i landskapslag angiven förvaltningsuppgift som inte uttryckligen anförtrots annan landskapsmyndighet, skall omhänderhas av landskapsstyrelsen).

När det gäller de verkställighetsuppgifter som naturligt föranledes av expropriationslagstiftningen, kan möjligen i ett par hänseenden råda viss oklarhet rörande kompetensfördelningen mellan riket och landskapet. Dels uppkommer frågan om verkställighetsuppgifternas natur till någon del är sådan att fråga bör anses vara om rättskipning (vilken enligt 22 § självstyrelselagen ankommer på rikets organ) och dels förefaller det såsom uppgifterna åtminsto-

ne delvis är av den naturen att de föranledes av lagstiftning rörande skifte och fastighetsregister, varvid de såväl beträffande lagstiftning som förvaltning ankommer på rikets myndigheter (11 § 2 mom. 9 punkten i.f.samt 19 § 1 mom. 10 punkten självstyrelselagen).

Beträffande ifrågavarande verkställighetsuppgifters förhållande till rättskipningen kan relativt lätt konstateras att fråga är om förvaltning, om än en alldeles speciell form därav. Typiskt för rättskipningen är nämligen en situation där en tvist föreligger, varvid den rättskipande funktionen ligger i själva avgörandet av tvisten, d.v.s. konstaterandet av vad som i det föreliggande fallet skall anses vara överensstämmande med lag eller annan norm (och vilken uppgift i V kap.regeringsformen förutsättes vara anförtrodd såsom domstolar organiserande organ, beträffande vilka gäller särskilda regler bl.a. ifråga om möjligheten att avsätta de tjänstemän som fungerar såsom domare). Som synes är syftet med den verksamhet som utövas av de myndigheter vilka äger tillämpa expropriationslagstiftningen inte primärt att avgöra vad som är rätt, utan att tillse att av förvaltande myndighet, på grund av lag fattade beslut, bringas i verkställighet; en annan sak är att myndigheterna härvid inte får förfara godtyckligt, utan är skyldiga att iakttaga de regler för hur verksamheten skall bedrivas som tilläventyrs finns. Av det sagda följer även att lagstiftningen rörande ifrågavarande myndigheters verksamhet inte kan anses beröra rättegångsväsendet, beträffande vilket riket enligt 11 § 2 mom. 13 punkten självstyrelselagen äger lagstiftningsbehörighet. Lagstiftningen härom syftar nämligen till att uppställa regler för de rättskipande organens verksamhet. Ej heller berörs det i samma lagrum nämnda, rikets lagstiftningsbehörighet underlydande utsökningsväsendet, eftersom lagstiftningen härom syftar till att skapa myndigheter för verkställigheten av de rättskipande organens beslut (och regler för hur de sålunda skapade myndigheterna skall arbeta; bestämmelsen i ifrågavarande lagrum beträffande "verkställighet av domar och straff" bör med hänsyn härtill anses främst avse de materiella regler som skall följas när "domar och straff" verkställas). Frågan om expropriationsförfarandets karaktär berörs (i förbigående) även i regeringens proposition med förslag till revision av lagstiftningen om inlösen (s.46), varvid framgår att inlösningsförfarandet bedömes utgöra administrativ verksamhet.

När det gäller att dra gränsen mellan expropriationslagstiftningen och lagstiftningen rörande skifte (av jord) föreligger vanligen inga större svårigheter. Expropriationslagstiftningen anger under vilka förhållanden och enligt vilka regler egendom, för tillgodoseende av varierande allmänna behov, tvångsmässigt skall överlåtas från en person till en annan. Skifteslagstiftningen anger under vilka för-

hållanden fastigheter får delas och under vilka former denna delning skall äga rum. Även skifteslagstiftningen förutsätter visserligen att egendom tvångsmässigt kan överlåtas från en person till en annan. Emellertid är härvid (i regel) fråga om byte och överlåtelsen sker enbart för uppfyllande av skifteslagstiftningens historiskt sett primära syfte, nämligen för att ordna ägoförhållandena på landsbygden så att ett rationellt bedrivande av de för landsbygden typiska näringarna (jord- och skogsbruk etc) möjliggörs. På grund av det sagda bör bestämmelserna i 23-25 §§ rikets inlösningslag rörande ägoreglering vara att hänföra till skifteslagstiftningen. (Under riksdagsbehandlingen diskuterades mycket huruvida införandet av sagda bestämmelser i lagen innebar ett avsteg från det i regeringsformen garanterade skyddet för medborgarnas egendom och om det således fordrades att lagen behandlades med iakttagande av det i dylika fall stadgade förfarandet. Som jämförelse kan nämnas att skifteslagen (FFS 604/51) innehåller ett flertal regler av samma materiella innehåll som ifrågavarande bestämmelser, något som inte ansågs medföra att lagen borde stiftas med iakttagande av den för ändring av grundlag gällande ordningen).

Som ovan anförts stadgar självstyrelselagen som princip att förvaltningsuppgifterna delas mellan rikets och landskapets organ på samma sätt som lagstiftningsuppgifterna. Detta innebär rent konkret att det genom den nu föreslagna landskapslagen inte föreligger möjlighet att pålägga lantmäterimyndigheterna (vilka ombesörjer verkställighetsuppgifterna enligt rikets inlösningslag) några andra uppgifter än sådana som skall anses följa av lagregler som är hänförliga till närmast skifteslagstiftningen eller lagstiftningen rörande fastighetsregister (och varvid en förutsättning för påläggande av uppgifterna är att detta är möjligt enligt 14 § 4 mom. självstyrelselagen). (En annan sak är om det av praktiska skäl eventuellt befinnes befogat att genom överenskommelseförordning - om avtal därom kan träffas - överföra verkställighetsuppgifterna enligt denna lag på riksmyndighet).

Landskapsstyrelsen utgår från att vissa av de uppgifter som i rikets inlösningslag pålägges lantmäterimyndigheterna är hänförliga till lagstiftningen rörande skifte och fastighetsregister. Dessa uppgifter har - i den mån de äger motsvarighet i föreliggande förslag till lag - därför pålagts vederbörande riksmyndighet. Även vissa regler i den gällande expropriationslagen har vid stiftandet därav bedömts utgöra recipierad lagstiftning, varför riksmyndigheter skyldigkännts att utföra därtill anslutna förvaltningsuppgifter (Set.ex. 19 §).

Att expropriationsnämnden föreslås tillsättas på annat sätt och erhålla en annan sammansättning än de inlösningskommissioner som tillsättes med stöd av rikets inlösningslag beror, som ovan framgått, delvis på de regler som gäller beträffande delningen av lagstiftnings- och förvaltningsuppgifterna mellan landskapets och rikets vederbörande organ. Att av ordföranden i nämnden skulle krävas juridisk och inte teknisk examen beror däremot på att landskapsstyrelsen delar den uppfattning som regeringen hyst beträffande behovet av juridisk sakkunskap i ett organ av ifrågavarande art. Som av ifrågavarande lagrum framgår, kommer bl.a. den lantmäteritekniska sakkunskapen att tillhandahållas av förrättningsingenjören, vilken tilldelats sådana uppgifter som i den gällande lagen ansetts härflyta av rikslagstiftning. De uppgifter som föreslås ankomma på förrättningsingenjören avviker inte från det som gäller enligt rikets inlösningslag i annat avseende än att uppgifterna enligt föreliggande lagförslag är färre.

Såsom i den allmänna motiveringen redan konstaterats, har den i byggnadslagen förutsatta inlösningskommissionen fått utgöra modell för den permanenta expropriationsnämnd som föreslås inrättad genom den nya expropriationslagen. Avvikande från det som gäller beträffande inlösningskommissionen, föreslås dock inte att sakägarna skulle få möjlighet att utse egna representanter i expropriationsnämnden. Anledningen härtill är främst av praktisk natur - på grund av att även innehavare av särskilda rättigheter föreslås bli sakägare, kan antalet sakägare i vissa fall bli mycket stort. Ett ytterligare motiv för ändringen är den omständigheten att systemet med särskilda av sakägarna utsedda representanter bör anses mindre lyckat bl.a. därför att dessa vanligen inte besitter för uppgiften erforderlig kunskap och dessutom lätt uppfattar sig som talesmän för de sakägare som utsett dem.

11 §. Jävsbestämmelserna för medlemmarna i den i rikets inlösningslag förutsatta inlösningskommissionen (17 §), är desamma som gäller för förrättningsmän enligt lagen om skifte, vilket är naturligt med hänsyn till den karaktär som expropriationsförrättingarna numera äger i riket. I konformitet med det som ovan föreslagits beträffande handläggningen av expropriationsansökan (5 § 1 mom.), föreslås att samma jävsregler, som gäller för landskapsstyrelsens medlemmar, skall gälla för ledamöterna av expropriationsnämnden. I den praktiska tillämpningen torde någon större olikhet inte komma att föreligga mellan jävsreglerna enligt föreliggande lagförslag och motsvarande regler enligt inlösningslagen.

Anhängiggörande av ärende vid expropriationsnämnden

12 §. Vissa rättsverkningar föreslås av praktiska orsaker knutna till dagen då expropriationsärende anhängiggöres vid expropriationsnämnden (25 § 2 mom., 38 § 1 mom., 72 § 2 mom.). Förden skull föreslås att i paragrafen intages bestämmelser beträffande dagen då ärende skall anses anhängiggjort i nämnden. Naturligast förfaller vara att anse ärendet anhängiggjort, när underrättelse om expropriationstillstånd eller -resolution eller, när fråga är om expropriation, i stöd av lag, ansökan om verkställighet av expropriation, tillställts expropriationsnämndens ordförande.

Allmänna regler beträffande handläggningen av ärenden i expropriationsnämnden

13-17 §§ Paragraferna innehåller en beskrivning över expropriationsnämndens uppgifter (13 §), samt regler av formell natur beträffande det förfarande som skall iakttagas vid handläggningen av de vid nämnden förekommande ärendena (14-17 §§).

Bestämmelserna i 13 § är i huvudsak att betrakta såsom en sammanfattning av uppgifter, vilkas utförande närmare regleras på annan plats i lagen. Paragrafen motsvarar i stort sett 15 § inlösningslagen. Dock föreslås inte att på expropriationsnämnden skulle ankomma att utföra ägoregleringar och regleringar av enskilda vägar. Inte heller föreslås i lagen ingå några materiella bestämmelser beträffande ägo- eller vägregleringar. (Jfr 23-27 §§ inlösningslagen). Orsaken till ifrågasvarande avvikelser från rikslagen är, såvitt gäller ägoregleringar, den omständigheten att reglerna beträffande dylika förrättningar med hänsyn till att de genomförs för uppnående av ett av de syften som måste anses ligga till grund för skifteslagstiftningen, bör anses vara att hänföra till området för sagda lagstiftning och därmed falla utanför området för landstingets lagstiftningsbehörighet. Någon anledning att med stöd av reglerna i 14 § 4 mom. självstyrelselagen intaga några regler beträffande ägoreglering bör - utöver den hänvisning som ingår i 20 § - inte anses föreligga, eftersom ägoreglering inte kan (utan bestämmelser därom i överenskommelseförförordning) genomföras av expropriationsnämnden och eftersom behov därav sannolikt sällan kommer att föreligga. Uppkommer behov av ägoreglering kan dylik i vilket fall som helst genomföras med stöd av lagen om skifte (27 kap.).

När det gäller lagstiftningen rörande enskilda vägar, föreligger viss oklarhet beträffande gränsen mellan landskapets och rikets behörighetsområden. Fördenskull föreslås inte några bestämmelser rörande reglering därav i samband med expropriationsförfarandet som sådant. I den mån behov av regleringar uppstår på grund av expropriation, torde dylika i allmänhet kunna göras med iakttagande av det förfarande som stadgas i landskapslagen om ägovägar i landskapet Åland (19/32).

Reglerna i 5 och 6 §§ syftar till att bredda beslutsunderlaget när fråga är om beviljande av tillstånd till expropriation. När fråga är om expropriation i stöd av lag, är beslutet om expropriationstillstånd så att säga redan fattat, varför det motiv för hörande av sakägarna som föranlett förslaget till de i 5 och 6 §§ föreskrivna reglerna i regel inte är för handen. Fördenskull föreslås såsom huvudregel att sakägarna inte skall höras, när fråga är om expropriation i stöd av lag. Eventuella anmärkningar beträffande förutsättningarna för expropriationens genomförande får således göras vid expropriationsnämndens sammanträde.

Eftersom det inte helt kan uteslutas att sådant hörande av sakägarna som avses i 5 § undantagsvis kan påskynda expropriationsförfarandet eller i annat avseende vara till nytta, föreslås expropriationsnämndens ordförande erhålla rätt att inbegära i 5 § avsett yttrande (13 § 2 mom.).

Av praktiska skäl föreslås att det förfarande som enligt skifteslagen skall iakttagas vid lantmäteriförrättning skall följas även vid expropriationsnämndens sammanträden (14 §). Bestämmelserna beträffande förfarandet vid lantmäteriförrättning är till de delar som här är av intresse i huvudsak intagna i 8-10 kap. skifteslagen. Att observera är dock att föreliggande lagförslag i flere avseenden innehåller från skifteslagens regler avvikande bestämmelser. De regler som föreslås iakttagna innebär bl.a. att kallelse till sammanträde i regel skall meddelas på den kommunala anslagstavlan, i på orten utkommande tidning samt genom brev till sakägarna, minst 14 dagar före sammanträdet (70 § skifteslagen).

I 17 § utsäges den i och för sig självklara regeln att alla frågor som anhängiggjorts på grund av samma expropriationstillstånd skall underkastas gemensam handläggning. Regeln kan i vissa situationer vara ägnad att onödigt fördröja t.ex. utbetalning av expropriationsersättning. Sålunda kan det, när expropriationstillståndet omfattar flere fastigheter med olika ägare, inträffa att det beträffande någon

eller några fastigheter fordras vidlyftiga utredningar av olika slag innan deras värde kan fastställas, medan det beträffande de övriga fastigheterna går snabbt att fastställa värdet och därmed i regel storleken av expropriationsersättningen. I en dylik situation kan ägarna till sistnämnda fastigheter komma att få vänta omotiverat länge innan någon ersättning utges.

Till förhindrande av uppkomsten av situationer av ovan avsedd art, föreslås att expropriationsnämnden ges möjlighet att hänskjuta delfrågor till särskild handläggning, såvida expropriationsförfarandet därigenom bedömes kunna påskyndas.

F a s t s t ä l l a n d e t a v f ö r e m å l e t

18-20 §§. Enligt huvudregeln (7 § 1 mom.) skall föremålet för expropriationen fastställas i samband med beviljandet av expropriationstillståndet. Såsom under motiveringen till 7 § redan anförts, föreligger ibland svårigheter att i detalj ange vad som behöver exproprieras, för vilket fall i tillståndet behöver anges endast expropriationsföremålets ungefärliga omfattning (7 § 2 mom.). Såvida föremålet för expropriationen i expropriationstillståndet angivits endast ungefärligen, föreslås det ankomma på expropriationsnämnden att fastställa dess exakta omfattning (18 § 2 mom.).

När fråga är om expropriation i stöd av lag, torde föremålet för expropriationen i allmänhet anges med tillfredsställande exakt-
het i de handlingar, bl.a. karta och planebestämmelser, som ansluter sig till den detaljplan som på grund av bestämmelserna i byggnadslagen (47 och 10 2 §§) ger rätt till expropriation. I den mån oklarhet förekommer, ankommer det på expropriationsnämnden att avgöra vilken egendom som skall omfattas av expropriationen, eller med andra ord att fastställa vilken innebörd som skall läggas i byggnadslagens ifrågavarande bestämmelser (18 § 1 mom.).

Enligt 21 § 3 mom. inlösningslagen kan vid inlösningsförrättning verkställas förrättning för fastställande av fastighets gräns. Enär sådan gränsbestämning är att jämföra med ägoreglering av den art som ovan berörts (s.22) och då det är möjligt att verkställa den som en särskild lantmäteriförrättning (28 kap. skifteslagen), har i lagförslaget intagits endast en allmän hänvisning till de bestämmelser som härvid gäller (18 § 3 mom.).

Såsom under motiveringen till 7 § redan anförts kan

redan i expropriationstillståndet föreskrivas att särskild rätt till exproprierad egendom, avvikande från huvudregeln (46 § 2 mom.), skall bestå även efter det expropriationen fullbordats. Eftersom det kan förekomma situationer då föreskrift om bibehållande av särskild rätt inte givits men då förhållandena ändå kan vara sådana att det måste anses föreligga godtagbara skäl tillåta att särskild rätt till exproprierad egendom får fortbestå, föreslås att expropriationsnämnden erhåller rätt förordna att dylik rätt skall lämnas orubbad, såvida det bedömes att bibehållandet av rättigheten inte är ägnat att äventyra expropriationens syfte eller skapa oreda i fastighetsregistret (19 §).

Bestämmelserna i 20 § beträffande utvidgande av expropriation att omfatta återstående del av fastighet motsvarar i sak 10 § 2 mom. gällande lag.

U n d a n r ö j a n d e a v t r a f i k h i n d e r

21 §. Paragrafen reglerar den situationen att expropriation medför hinder vid nyttjandet av allmän trafikled utan att trafikleden därför omfattas av expropriationen. Fråga är alltså om skada som drabbar ägare av egendom vilken inte utgör föremål för expropriationen. Till skillnad från vad som föreslås gälla enligt 29 §, där fråga också är om skada som drabbar tredje person, begränsas härvid inte den exproprierandes ansvar till utgivande av ersättning, utan han kan skyldigkännas att vidtaga åtgärder till avhjälpande av skadan. Anledningen till att ansvaret föreslås blir strängare när fråga är om hinder som drabbar trafiken än när fråga är om annat hinder, är den omständigheten att det vanligen är ett vitalt samhällsintresse att trafiken löper obehindrat.

Ett exempel på fall då förevarande paragraf kan bli tillämplig är den situationen att trafiken till och från område som exproprierats, på grund av t.ex. byggnadsföretag, kan väntas erhålla sådan omfattning att annan trafik försvåras eller förhindras eller att vägbanan förslites i onormal grad. I dylika fall skulle det således vara möjligt att ålägga den exproprierande skyldigheter som avses i paragrafen.

Det kan tänkas förekomma situationer då det av olika anledningar bör anses oskäligt att ålägga den exproprierande skyldighet att vidtaga åtgärder som avses i förevarande paragraf. Sålunda kan det på grund av faktiskt eller rättsligt hinder vara omöjligt eller förenat med stora svårigheter för den exproprierande att åstadkomma de resultat som lagrummet förutsätter. Som ett rättsligt hinder kan dock inte anses den omständigheten att det eventuellt inte är möjligt att skapa vägrätt i expropriantens namn för byggande av ny allmän väg, som nödvändiggjorts till följd av expropriationen. Vägrätten kan ju skapas förväghållaren, varvid exproprianten för väghållarens räkning bygger vägen. En annan sak är att en sådan lösning av olika anledningar i det enskilda fallet eventuellt kan anses mindre ändamålsenlig.

Till förekommande av att exproprianten ålägges skyldighet att vidtaga åtgärder som avses i förevarande paragraf, när faktiska eller rättsliga hinder föreligger eller när det av annan orsak måste anses mindre ändamålsenligt att åtgärderna utförs på expropriantens försorg, föreslås att skyldighet att utföra åtgärderna inte skall kunna påläggas honom, om han kan anföra godtagbara skäl däremot. Såvida utförandeskyldighet inte pålægges exproprianten kan han i stället åläggas betala ersättning enligt bestämmelserna i 29 §. Exproprianten kan ytterligare vara skyldig att betala ersättning enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler.

Förevarande paragraf är inte tillämplig när expropriationen omfattar allmän trafikled. Har således tillstånd givits till expropriation av gatumark eller till expropriation av mark som belastas av vägrätt utan att vägrätten undantagits (eller med stöd av 19 § undantages) från expropriationen, föreligger rätt endast till sedvanlig expropriationsersättning.

4 kap.

Expropriationsersättning

E r s ä t t n i n g s g r u n d e r n a

22 §. Vägledande vid bestämmandet av expropriationsersättningen är principen om full ersättning (1 §). Principen innebär att expropriatens ekonomiska ställning varken får förbättras eller försämrats till följd av expropriationen. För uppnående av detta syfte föreslås att ersättning skall erläggas till expropriaten dels för

den egendom som tages i anspråk genom expropriationen och dels för all i pengar uppskattbar skada som expropriationen förorsakar honom (1 mom.). Ytterligare skall ersättning erläggas till honom för de kostnader han åsamkats för bevakandet av sin rätt vid expropriationen (70 §).

Eftersom det föreligger anledning förmoda att skador som orsakas genom expropriation ofta - särskilt när fråga är om mindre skador - genom relativt enkla åtgärder kan avhjälpas, föreslås att den exproprierande medges rätt att åtaga sig utförandet av de åtgärder som härvid erfordras (2 mom.). Åtagandet skall beaktas såsom en skadeersättningssänkande faktor. Rätten att avhjälpas skador föreslås dock inte bli ovillkorlig. På expropriationsnämnden skulle nämligen ankomma att pröva huruvida åtagandet är sådant att det skäligen bör godtagas. Vid prövningen bör givetvis främst beaktas den exproprierandes rättsliga och faktiska möjligheter att fullgöra sitt åtagande. Visar det sig sedermera att den exproprierande underlåter att vidtaga den utlovade åtgärden, är sakägaren hänvisad till att föra skadeståndstalan vid domstol.

Förevarande paragrafs 3 mom. motsvarar i sak 15 § gällande lag.

E r s ä t t n i n g f ö r e g e n d o m

23 §. När det gäller ersättning för egendom förutsätter den regel enligt vilken expropriationen normalt skall medföra oförändrad förmögenhetsställning, att ersättningen i allmänhet skall utgå enligt egendomens gängse värde, d.v.s. enligt det pris den sannolikt skulle betingat vid försäljning i den allmänna marknaden (marknadsvärdet). Vid uppskattandet av det sannolika försäljningspriset kan man använda sig av tre olika metoder: ortspris- eller handelsvärdemetoden (ortsprisjämförelser) avkastningsmetoden (avkastningskalkyl) och kostnadsmetoden (beräkning av tekniskt nuvärde).¹⁾

Enligt den gällande lagen skall i första hand handelsvärdemetoden tillämpas (8 § 1 mom.) och i andra hand kostnadsmetoden (8 § 3 mom.). Också enligt föreliggande lagförslag bör i första hand handelsvärdemetoden tillämpas. Såsom egendomens marknadsvärde (gängse värde) skulle således betraktas det värde som erhålles vid tillämpning av handelsvärdemetoden. Såvida det marknadsvärde som erhålles med användande av handelsvärdemetoden inte täcker den

¹⁾ Närmare redogörelser för de olika värderingsmetoderna lämnas i regeringens proposition med förslag till revision av lagstiftningen om inlösen s.179 f. (prop.nr 179/1975 Ird) och Bouvin-Hedman-Stark: Expropriationslagen s.145 f.

ersättningsberättigades förlust, t.ex. på grund av att den expropriation underkastade egendomen till följd av ringa efterfrågan har ett mycket lågt handelsvärde (ss.byggnad som användes som gudstjänsts- eller samlingslokal) skulle dock handelsvärde-metoden inte få användas. I stället skulle avkastningsmetoden, alternativt kostnadsmetoden komma till användning.

Förevarande lagrum överensstämmer i sak med 30 § rikets inlösningslag. I sammanhanget kan ytterligare noteras att rikslagens bestämmelser i sakligt hänseende avviker från den utformning av ifrågavarande regler som föreslogs i regeringens proposition. Enligt förslaget i propositionen skulle nämligen inlösningskommissionerna erhålla relativt fria händer vid valet av värderingsmetod. Detta förslag blev föremål för kritik från olika håll, bl.a. därför att det skulle bli beroende av tillfälligheter vilken värderingsmetod som användes i enskilda fall, något som skulle kunna medföra att full ersättning i praktiken många gånger inte skulle komma att erläggas. Till grund för lagrummets slutliga utformning lades det förslag till lagtext som framförts av professor Veikko O. Hyvönen i boken Maapaketti (s.112).

Avvikande från rikslagens 30 § innehåller förevarande paragraf en hänvisning till de specialbestämmelser som innebär undantag från principen att ersättningen skall motsvara marknadsvärdet (24 och 25 §§). Även rikslagen innehåller dylika bestämmelser (31 §) och i regeringens proposition ingick en hänvisning av ifrågavarande art. Däremot innehöll professor Hyvönens lagtextförslag inte någon sådan hänvisning, vilket berodde på att han ansåg de regler beträffande avvikelse från marknadsvärdet som ingår i 31 § 2 mom. rikslagen innebära ett avsteg från principen om full ersättning (s.22 a.a.), i anledning varav hans eget lagtextförslag inte upptog dylika regler. Eftersom ifrågavarande regler det oaktat kom att ingå i rikslagen, hade dock en hänvisning därtill varit sakligt motiverad. Den omständigheten att löse-skillingen i vissa fall skall underskrida marknadsvärdet, utgör således orsaken till hänvisningen i förevarande paragrafs 1 mom.

24 §. Paragrafen motsvarar i huvudsak 8 § 2 mom. gällande lag. Dess bestämmelser utgör ett undantag från principen om ersättning enligt marknadsvärdet, sålunda att värdestegring, som beror på själva det företag för vilket expropriationen sker, inte skall få räknas expropriaten till godo. Å andra sidan skulle ej heller en

eventuellt värdesänkande effekt av företaget beaktas vid fastställandet av löseskillingen.

Bestämmelserna i förevarande paragraf äger sin sakliga motsvarighet i 31 § 1 mom. inlösningslagen, vilket lagrum i sin tur äger viss motsvarighet i 4 kap. 2 § Sveriges expropriationslag. I motsats till vad som gäller enligt den svenska lagen, skall vid fastställandet av ersättningen enligt rikets lag och föreliggande lagförslag inte beaktas den inverkan företaget har på grannfastigheterna. Enligt rikslagen (och lagförslaget) kan således den situationen inträda att ägarna av fastigheter som omger den exproprierade får tillgodoräkna sig sådan värdestegring som expropriationsföretaget medför, oaktat ägaren av den exproprierade fastigheten inte äger sådan rätt. Medför företaget sänkning av värdet av de omgivande fastigheterna, har ägarna därav rätt till ersättning enligt allmänna immissionsrättsliga regler, såvida inte 29 § skall tillämpas.

25 §. Paragrafen motsvarar i sak 31 § 2 och 3 mom. samt 32 § inlösningslagen; lagen bygger i sistsagda hänseende i sin tur på bestämmelserna i 4 kap. 3 § Sveriges expropriationslag.

Förevarande bestämmelser syftar till att dra in åt samhället viss värdestegring, som det självt har åstadkommit, samt att dämpa stegringen av värdet av mark som omger tätbebyggda samhällen. Enligt förslaget skulle markvärdestegring som beror på planläggning och vilken uppkommer sedan beslut om planläggning fattats, inte beaktas. För att förebygga att eventuella oskäligen resultat följer i de fall det förflyter lång tid från dagen då planläggningsbeslutet fattas till dagen då expropriationen äger rum, föreslås att värdestegringen, oberoende av orsaken därtill, alltid skall beaktas, såvida den inträtt före den sjuårsperiod som föregår dagen då expropriationsärendet anhängiggjordes i expropriationsnämnden.

Ifrågavarande bestämmelser innebär som synes att löseskillingen på grund av lagens uttryckliga bestämmelser i vissa fall skall underskrida den exproprierade egendomens marknadsvärde. Detta förhållande skall emellertid inte anses innebära ett avsteg från principen om full ersättning. Ersättningen skall nämligen motsvara det värde marken har, när man fränser de förväntningar om ändrad markanvändning som föranlett värdestegringen. Ersättning skall således utbetalas enligt det marknadsvärde som mark av ifrågavarande art normalt äger.

Den föreslagna regeln är till sitt sakliga innehåll identisk med motsvarande regel i inlösningslagen, vilken vid riksdagsbehandlingen handlades i den ordning som är föreskriven när fråga är om lag som inte innebär avvikelse från bestämmelser i grundlag. En minoritet i riksdagens grundlagsutskott, vilket utskotts uppfattning låg till grund för riksdagens ställningstagande i frågan rörande behandlingsordningen, ansåg dock att bl.a. nu ifrågavarande bestämmelse innebar ett avsteg från principen om full ersättning vid expropriation av egendom, varför det förfarande som gäller vid avvikelse från grundlag borde iakttagas.

Som ovan anförts är tanken bakom de nu föreslagna reglerna att förväntningar om ändrad markanvändning i planläggningssituationer inte skall få inverka förhöjande på den löseskilling, som kommunerna är tvungna att erlägga vid expropriation av planläggning underkastad mark. Eftersom värdestegringen i situationer av ifrågavarande art vanligen tar fart, när beslutet om uppgörande av plan fattats, är det naturligt att anknyta tidpunkten för avbrytandet av värdestegringen till den tidpunkt då beslutet om planläggning fattas. Någon avgörande betydelse föreslås således inte i förevarande avseende fästas vid tidpunkten då planen sedermera fastställs. Det blir fördenskull likgiltigt om värdestegringen inträffat före eller efter sagda tidpunkt. Såvida expropriationen däremot anhängiggöres först efter tidpunkten då planen fastställts, skall något avdrag av förväntningsvärdet inte göras. Förslaget förutsätter nämligen uttryckligen att expropriationen för att erhålla i 1 mom. angivna verkningar skall ske inom område beträffande vilket beslut fattats om uppgörande eller ändring av plan. I den mån planen redan fastställts är ju planläggningen avslutad och något beslut om uppgörande (eller ändring) därav föreligger inte längre - någon planläggningssituation är således inte för handen. Fattas sedermera ett nytt planläggningsbeslut, så sker däremot ett nytt avbrott i värdestegringen utgående från det värde egendomen har när det nya beslutet fattas.

I regeringens proposition föreslogs - efter mönster från den svenska expropriationslagen (4 kap. 3 § 2 mom.) - att även tidpunkten för fastställandet av planen skulle medföra avbrott i värdestegringen, sålunda att värdestegring som inträffat efter planfastställelsen, i det fall expropriationen anhängiggjordes därefter, inte skulle beaktas. Den föreslagna bestämmelsen skulle innebära att alla vid lagens ikraftträdande gällande byggnads- och stadsplaner automatiskt hade medfört avbrott i markvärdestegringen till den del fråga varit om mark som sedermera hade kommit att exproprieras för i lagrummet avsedda behov. Den föreslagna lagregeln gillades

emellertid inte av riksdagen och kom därför inte att ingå i lagen. Landskapsstyrelsen finner ingen anledning att på förenämnda punkt avvika från rikslagen.

När det gäller för expropriationsnämnden att fastställa om planläggningsbeslutet medfört någon värdestegring eller inte, bör expropriationsnämnden - såvitt värdestegring efter beslutet konstateras ha ägt rum - försöka fastställa vad som har orsakat värdestegringen. Någon presumtion innebärande att värdestegringen skall anses ha föranletts av planläggningsbeslutet, såvida markägaren inte påvisar annat, skall således inte anses föreligga. Att detta förhållande förtjänar påpekas, beror på att en sådan presumtion föreligger enligt den svenska expropriationslagen (4 kap. 3 §) och att den i regeringens proposition föreslogs ingå i rikets inlösningslag. Under riksdagsbehandlingen ändrades dock lagförslaget på denna punkt, varför någon presumtion av ifrågavarande art inte heller enligt rikslagen föreligger.

Garantiregeln i 3 mom. äger motsvarighet i 32 § inlösningslagen. Som förlaga vid skapandet av ifrågavarande "villaägaregaranti" har använts 4 kap. 3 § 3 mom. Sveriges expropriationslag. Bestämmelsen är avsedd att äga tillämpning även på fritidshus samt på sådan fastighet som endast delvis eller tillfälligt är uthyrd. Avsikten är att endast fysisk person skall kunna dra nytta av garantiregeln. Den skulle således inte bli tillämplig när fråga är om t.ex. näring eller yrke som utövas i bolagsform eller om fastigheten endast har perifer betydelse i näringsverksamheten.

26 §. Paragrafens 1 mom. motsvarar 8 § 1 mom. tredje meningen, och dess 3 mom. 12 § gällande lag. Paragrafens 2 mom. äger ingen motsvarighet i gällande lag. Däremot äger den motsvarigheter i inlösningslagen (33 § 2 mom.) och den svenska expropriationslagen (4 kap. 1 § 3 mom.). Bestämmelsen överensstämmer i sak med de regler som enligt 62 § jordlegolagen gäller beträffande arrendators rätt att bortföra honom tillhörig egendom, när han lämnar arrendestället.

E r s ä t t n i n g f ö r s k a d a

27-30 §§ I 27 och 28 §§ regleras ersättning som skall erläggas till sakägare för skada som expropriationen medför samt i 29 § ersättning för skada som förorsakas person som inte är sakägare (och inte heller sådan rättighetshavare som äger rätt till betalning enligt 57 §) men vilken ändå drabbas av menliga följder på grund av expropriationen. I 30 § regleras frågan om ersättning

för skada som uppstått efter expropriationen och vilken inte kunnat förutses.

Bestämmelserna i 27 § motsvarar i sak 9 § 1 mom. gällande lag; 28 § motsvaras av 13 § gällande lag. Den skada för vilken ersättning föreslås erläggas enligt 27 § är skada som är av bestående natur medan skada av tillfällig natur skulle erläggas enligt 28 §.

Skador som avses bli ersatta med stöd av bestämmelserna i 29 § är främst sådana immissioner för vilka ersättning enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler normalt skall erläggas och för vilka ersättning - närmast med stöd av 27 § - skulle utgått till expropriaten om han hade drabbats därav.

Det föreligger en väsentlig principiell skillnad mellan den skadeersättning som föreslås erläggas till sakägare (27 och 28 §§) och den som föreslås erläggas till annan. När det gäller sakägare, föreslås nämligen att lagen skall äga primär tillämpning, d.v.s. ersättning skall utgå enligt denna lag utan hinder av att det eventuellt föreligger rätt att kräva ersättning även med stöd av annan lag och oberoende av om anspråk på ersättning framställts eller inte. Beträffande annan än sakägare, föreslås däremot att ersättning enligt denna lag skall utgå endast subsidiärt, d.v.s. (endast på anhållan och) endast såvitt det befinnes att rätt till ersättning inte föreligger enligt andra regler (29 § i.f.). Huvudregeln uppmjukas dock därigenom att avsikten är att expropriationsnämnden skall göra en materiell bedömning, grundad på förhållandena i varje enskilt fall, av förutsättningarna för erhållande av ersättning enligt annan lag. Såvida man härvid finner att det är underkastat tvivel om ersättning verkligen kan erhållas med stöd av annan lag eller andra rättsnormer, oaktat dessa formellt är tillämpliga, skall denna lag tillämpas.

Skadeersättningsreglerna bygger på tanken att det normalt är möjligt att förutse vilka slag av skador som expropriationen medför. De skador som skall ersättas kan med hänsyn till det tidsmässiga inträdet indelas i två huvudgrupper: skador som uppkommer omedelbart på grund av expropriationen och skador som uppkommer senare men vilka erfarenhetsmässigt inträder. För dessa skador skall ersättning bestämmas i samband med expropriationsförfarandet. Däremot kan det inte anses ändamålsenligt att pålägga expropriationsnämnden uppgiften att avgöra huruvida oförutsedda skador, som uppkommit efter det expropriationsförfarandet avslutats, föranletts av expropriationen eller av någon annan orsak samt att bestämma huruvida ersättning på grund härav skall utgå och vem som är skyldig att

erlägga denna. Fördenskull föreslås som huvudregel att ersättnings-skyldighet för dylika oförutsedda skador inte skall kunna påläggas någon med stöd av denna lag (30 § 1 mom.), vilket givetvis inte hindrar att den som tilläventyrs vållat skadan, på grund av bestämmelse i annan lag, kan vara skyldig att ersätta denna. Avgörandet av härvid uppkomna frågor ankommer dock inte på expropriationsnämnden, eftersom på dess handläggande ankommer endast frågor som i lag uttryckligen anförtratts densamma.

Eftersom förenämnda huvudregel kan leda till orättvisor i sådana fall då de oförutsedda skadorna drabbar dem som berörs därav ojämt, föreslås att ersättning, avvikande från huvudregeln, skall erläggas i det fall den skadelidandes fastighet åsamkats betydligt större skador än grannarnas fastigheter (30 § 2 mom.) Orsaken till att endast skador som drabbat fastigheter föreslås ersättas, är den att orsakssambanden och skadornas storlek när det gäller annan egendom än fastighet vanligen är mycket svåra att utreda då fråga är om så långa tidsrymder som avses i förevarande paragraf.

Beträffande ersättandet av skador som drabbat den som inte är sakägare, bör givetvis även i ifrågavarande fall de i 29 § angivna reglerna följas. För tydlighetens skull föreslås att detta sakförhållande uttryckligen anges i lagtexten (30 § 3 mom.).

E r s ä t t n i n g s a v t a l

31 §. Redan den gällande lagen förutsätter att avtal rörande expropriationsersättnings storlek skall kunna träffas mellan sakägarna (22 §). Dess bestämmelser är dock, med hänsyn till att något nämnvärt allmänt intresse inte kan anses föreligga i ifrågavarande fall, onödigt formella. Den enda inskränkning som enligt förevarande paragraf föreslås föreskriven, när det gäller sakägarnas avtalsfrihet, är att avtalet inte får beaktas, såvida det kränker annans rätt till ersättning. Den föreslagna inskränkningen är närmast avsedd att skydda pant-havarnas rätt. I motsats till vad som gäller vid frivillig försäljning på förfaller till följd av expropriationen även de rättigheter för vilkas bestånd inteckning beviljats (46 § 2 mom.), i anledning varav expropriationsnämnden bör vara skyldig att övervaka att avtalet inte innebär överlåtelse till underpris.

B e s t ä m m a n d e a v e r s ä t t n i n g

Bestämmelserna ovan i detta kapitel är till större delen av materiell natur, d.v.s. däri anges vilka rättigheter och skyldigheter som tillkommer sakägarna med avseende på expropriationsersättningen. De återstående bestämmelserna i kapitlet är däremot huvudsakligen av formell natur, d.v.s. de reglerar det förfarande som skall iakttagas när expropriationsersättningen bestämmes.

32 §. Expropriationsnämnden är att betrakta såsom en myndighet och dess ledamöter fungerar således, när fråga är om handläggning av angelägenhet som enligt lag ankommer på nämnden, såsom tjänstemän under tjänsteansvar. Nämndens i lag förutsatta uppgifter handlägges därmed så att säga på tjänstens vägnar. Den omständigheten att nämnden handlägger sina uppgifter på tjänstens vägnar hindrar givetvis inte i sig att hänsyn kan tagas till sakägarnas uppfattningar i de frågor av materiell natur som skall avgöras av nämnden. Dock gäller den begränsning att avgörande i fråga som enligt lag inte kan göras till föremål för överenskommelse mellan sakägarna, inte får grundas på sakägarnas uppfattning därom. Eftersom expropriationen sker för tillgodo-seende av allmänna behov, föreligger det enligt landskapsstyrelsens uppfattning skäl att såsom huvudregel stadga att sakägarnas egna uppfattningar i ersättningsfrågorna inte skall få läggas till grund vid avgörandet härav, utan avgörandet skall grundas på objektiva faktorer, främst på den utredning som verkställts på nämndens eget föranstaltande.

Från förenämnda huvudregel föreslås undantag beträffande sådana frågor där rätt till objektiv prövning inte kan anses ligga i allmänt intresse. Sålunda föreslås i förevarande paragraf att lägre ersättning än den exproprierande erbjudit i ingen händelse skall få bestämmas ens i det fall att man på objektiva grunder kan konstatera att den erbjudna ersättningen är för hög. (Regeln i 31 § enligt vilken rätten att pröva avtal rörande expropriationsersättning inskränker sig till frågan om tredje persons rätt kränkes eller inte, utgör också ett undantag från huvudregeln).

I förevarande sammanhang kan det vara skäl att observera att det ankommer på expropriationsnämnden att förutsättningslöst utreda huruvida värdestegring i det i 25 § avsedda fallet beror på planläggningen eller därav oberoende omständighet. (Jfr s. 31).

33 §. Som under motiveringen till 23 § framhållits, förekommer det olika metoder när det gäller värdering av fast egendom. Även om användningen av de olika metoderna på grund av reglerna i sagda paragraf begränsats, kommer det dock att föreligga möjlighet att begagna sig av flere än en metod. För att sakägarna och besvärsmyndigheterna skall kunna bedöma, huruvida värderingen skett enligt den metod som i det enskilda fallet ger det rättvisaste resultatet, föreslås att principerna för värderingen alltid skall anges (1 mom.). Det sagda gäller även när fråga är om ersättning för skador som åsamkats genom expropriationen. Härvid blir det närmast fråga om att ange vilka omständigheter som låg till grund när skadan värderades i pengar.

Utredningen av eventuell nytta av expropriationen blir närmast aktuell vid tillämpningen av 24 §.

Förevarande paragrafs 2 och 3 mom. motsvarar närmast 31 § 2 mom. gällande lag.

34 §. Paragrafen innehåller regler om s.k.intrångsersättning; den motsvarar i huvudsak 43 § 1 mom. inlösningslagen och 4 kap. 1 mom. 2 meningen Sveriges expropriationslag. Arbetsprincipen vid fastställandet av intrångsersättningen är att markägaren skall ersättas den minskning av fastighetens marknadsvärde som en delexpropriation medför. Ersättningen räknas således fram direkt som en jämförelse mellan totalfastighetens och restfastighetens värde vid expropriationstillfället.

Avsikten är att intrångsersättningsmetoden skall utgöra ett alternativ till det normala värderingsförfarande som anges i 23 §. Metoden kan väntas komma till användning i de fall då det framstår såsom uppenbart lättare att fastställa den minskning av marknadsvärdet som en fastighet undergått till följd av en delexpropriation än att fastställa värdet av den exproprierade fastighetsdelen. Att märka är dock att metoden inte är avsedd att användas i de fall fastighetens handelsvärde inte får läggas till grund för värderingen därför att ersättning i enlighet därmed inte täcker expropriatens förlust. I sådana fall, vilka dock bör anses vara av undantagsnatur, skulle således ersättningen bestämmas antingen på basen av den exproprierade egendomens avkastning eller på basen av de kostnader som anskaffandet av likartad egendom beräknas medföra.

35 §. Paragrafen reglerar två olika frågor; dels frågan om vilken tidpunkt som skall vara avgörande när det gäller att värdera den expropriation underkastade egendomen (1 mom.) och dels frågan om vilket värde som skall läggas till grund för fastställandet av expropriationsersättningen (2 mom.).

De i paragrafen angivna reglerna kan tyckas så självklara att de inte behöver anges uttryckligen. Med tanke på att avsikten är att värderingen även i de i 22 § 3 mom., 24 och 25 §§ avsedda situationerna skall ske i enlighet med huvudregeln, så att till utgångspunkt tages det värde egendomen har vid meddelandet av expropriationsbeslutet, från vilket värde sedan görs avdrag i enlighet med de i paragrafen angivna reglerna, vilket förfarande dock inte framstår såsom självklart i de nyss berörda situationerna, föreligger det enligt landskapsstyrelsens mening behov av klarläggande bestämmelser.

Tidpunkten för värderingen och det värde enligt vilket ersättning skall erläggas, kan enligt lagförslaget förhålla sig till varandra på följande sätt:

	<u>Värderingstidpunkt</u>	<u>Ersättning</u>
Huvudregel:	dagen för meddelandet av expropriationsbeslutet	enligt värdet dagen för meddelandet av expropriationsbeslutet.
Undantag 1:	dagen för meddelandet av expropriationsbeslutet	enligt värdet dagen för meddelandet av expropriationsbeslutet minskat med värdestegring som avses i 22 § 3 mom. 24 och 25 §§.
Undantag 2:	dagen då förhandstillträdet sker	enligt värdet då tillträdet sker.

36 §. Paragrafens regler anknyter till de materiella reglerna i 27-30 §§ och anger vilket förfarande som skall iakttagas i händelse skadas omfattning inte i förväg kan fastställas. Bestämmelsen i 1 mom. motsvarar för övrigt i huvudsak 34 § 1 mom. gällande lag.

38 §. Paragrafen motsvarar delvis 47 § gällande lag. Dock föreslås att expropriationsnämnden skall åläggas en mer omfattande undersökningsplikt än vad som för närvarande åvilar landskapsstyrelsen, när det gäller prövningen av vem som skall anses vara ägare till exproprierad egendom. Sålunda skulle nedsättande av expropriationsersättningen äga rum endast i de fall då tvist rörande äganderätten är anhängig vid domstol eller myndighet, när ärendet anhängiggöres i expropriationsnämnden, då ägaren är okänd samt då fråga är om ersättning som skall utgå till flere personer och utredning saknas om vem som äger rätt att lyfta ersättningen. I övriga situationer där äganderätten är oklar skulle det ankomma på expropria-

tionsnämnden att utreda vem som skall anses såsom ägare. Såsom huvudregel föreslås gälla att den som äger egendomen när ärendet anhängiggöres skall betraktas som dess ägare även när fråga är om utbetalande av ersättningen. Dock föreslås att nämnden skall vara skyldig att beakta äganderättsövergang som sker under förrättnings gång, såvida utredning härom företes.

Bestämmelserna i paragrafen är utformade med hänsyn till önskemålet att expropriationen skall kunna fullbordas utan dröjsmål. Det kan visserligen med visst fog påstås att nämndens arbete inte nämnvärt skulle fördröjas, om den ålades skyldighet att beakta även de förändringar i rättsläget som inträffar då avgörande i tvist beträffande äganderätt vinner laga kraft eller ägare som varit okänd vid förrättnings början plötsligt uppenbarar sig. Emellertid föreligger ingen risk för att den rätte ägaren i dylika situationer skall lida någon rättsförlust, eftersom ersättningen nedsättes hos landskapsstyrelsen. Någon större skillnad kan det inte heller vara för honom om ersättningen betalas direkt till honom eller via landskapsstyrelsen. Den valda lösningen innebär således att en faktor som kan förorsaka dröjsmål undanröjes utan att sakägarnas rättsställning försämras.

39 §. Paragrafen motsvarar delvis 46 § gällande lag. I sakligt hänseende överensstämmer den i huvudsak med 49 § rikets inlösningslag. Olikheten mellan 1 mom. sagda paragraf och 1 mom. förevarande paragraf är endast skenbar. Av regeringens proposition (s.36) framgår nämligen att den inskjutna satsen i momentet är avsedd att bestämma endast "annan egendom". Av propositionen framgår även att med "fastighet" avses registerfastighet. Det förhållandet att "fastighet" inte enligt inlösningslagen kan vara föremål för inlösen (se 3 §) och att i lagen inte anges vad som skall förstås med fastighet, vilket skulle ha varit önskvärt med hänsyn till att det uppenbart inte avser detsamma som "fast egendom" (jfr 2 §), har således ingen faktisk betydelse, utan är att betrakta enbart såsom en lagteknisk otymplighet.

Anledningen till att ersättningen vid expropriation av hel registerfastighet enligt förslaget skulle nedsättas även i det fall att någon fordringsinteckning inte är för handen, är den att egen-

domen kan belastas av s.k. vilande panträtt (panträtt för ogulden köpeskillning), vars existens inte framgår av inteckningsregistret.

Eftersom den ersättning för skada som avses i 28 § är av personlig art och således inte hänför sig till den exproprierade egendomen, föreslås inte nedsättning därav kunna ske. På grund av att begreppet "egendom" är tillämpligt på såväl konkreta (fastigheter) som abstrakta (rättigheter) tillgångar blir bestämmelserna i förevarande paragraf tillämpliga även då fråga är om expropriation som riktar sig mot rättigheter.

Expropriationsnämndens slutsammanträdande m.m.

40 och 41 §§. Upphäves beslut varigenom tillstånd till expropriation meddelats (eller expropriationsresolution) så inträder givetvis inte de rättsliga verkningar som genom expropriationen åsyftats. Fördens skull kommer i dylika fall inte något egentligt slutsammanträde att hållas. Vissa rättsverkningar kommer dock att föranledas av expropriationsnämndens verksamhet, oaktat expropriationstillståndsbeslutet upphäves. Sålunda kan det bli nödvändigt att ta ställning till t.ex. ersättningar som föranledas av förhands-tillträde och kostnader i anledning av expropriationsförfarandet.

Bestämmelserna i 41 § rörande åtgärder som skall vidtagas av förrättningsingenjören motsvarar bestämmelserna i 51 § inlösningslagen. Fråga är närmast om åtgärder med avseende på fastighetsregistret, varför bestämmelserna är av rikslagstiftningsnatur.

Inte enligt inlösningslagen kan vara för

4 kap.

Betalning av expropriationsersättning.

42 och 43 §§. Som huvudregel föreslås att expropriationsersättningen även om besvär anförs, skall betalas till den ersättningsberättigade eller, om reglerna beträffande nedsättning är tillämpliga, nedsättas hos landskapsstyrelsen (42 §). För det fall ändring sökes av den exproprierande under hänvisning till att den fastställda ersättningen är för hög, föreslås dock, avvikande från huvudregeln, att den del av ersättningen varom tvist råder alltid skall nedsättas, oberoende av om övriga i lagen angivna förutsättningar härför föreligger eller inte (43 § 1 mom.).

Bestämmelsen i 43 § 2 mom. är avsedd att komma i tillämpning närmast i det fall att det efter avkunnandet av expropriationsbeslutet uppstår oklarhet rörande vem som är berättigad till expropriationsersättningen. En dylik situation blir för handen t.ex. i det fall den ersättningsberättigade avlider efter expropriationsbeslutet och oklarhet råder om vem arvet skall tillfalla.

5 kap.

Fullbordande av expropriation

44-47 §§ Enligt gällande lag (48 §) är expropriationen fullbordad när den exproprierande fullgjort sin betalningsskyldighet. Rättsverkningarna av expropriationen kan således inträda oaktat ersättningsbeslutet inte vunnit laga kraft. Enligt föreliggande lagförslag skulle rättsverkningarna anknytas till tidpunkten för införandet av anteckning om expropriationen i fastighetsregistret eller, såvitt anteckning därom inte bör göras, till tidpunkten då sistsagda förhållande konstaterats. Anteckning skulle inte få göras förrän expropriationsbeslutet till alla delar vunnit laga kraft och inte heller förrän de lantmåteritekhniska åtgärderna godkänts samt säkerhet som avses i 36 § 2 mom. ställts (i de fall då sådan säkerhet fordras).

Motivet för förslaget att anknyta rättsverkningarna av expropriationen till dagen för införandet av anteckning därom i fastighetsregistret är den omständigheten att införandet av anteckning i fastighetsregistret förutsättes bli den sista åtgärden från myndighetshåll som berör själva expropriationsobjektet.

Bestämmelsen i 46 § 5 mom. äger sin motsvarighet i 55 § 1 mom. inlösningslagen och är, till den del fråga är om befrielse från skyldighet att erlagga skatter till staten, av rikslagstiftningsnatur. Bestämmelsen är till sin innebörd oklar, vilken oklarhet av anförd orsak dock inte här kan avhjälpas. Oklarheten består däri att begreppet "allmänt behov" i 55 § 1 mom. inlösningslagen förefaller beteckna något annat än samma begrepp i 4 § 1 och 2 mom. samma lag. Betonandet av att vissa i lagen angivna förmåner tillkommer endast egendom som användes för allmänt behov är nämligen annars helt omotiverat-lagen är ju överhuvud tillämplig endast när fråga är om inlänspråktagande av egendom för allmänt behov. Den eventuella skillnaden i betydelse mellan "allmänt behov" enligt 4 § och "allmänt behov" enligt 55 § inlösningslagen består däri att begreppet enligt 4 § kan omfatta även egendom som anskaffas för enskilds räkning medan det i 55 § betecknar endast egendom som anskaffats för offentligrättsligt samfunds räkning.

Den olikhet som föranletts av ovannämnda lagstiftningstekniska

missöde är av allt att döma endast skenbar, varav följer att all på grund av (de materiella) bestämmelserna i inlösningslagen och den nu föreslagna lagen anskaffad egendom är att anse som förvärvad för fyllande av allmänt behov.

I 46 § 2 mom. uttalas den ovan i förbigående utsagda huvudregeln att egendom, som genom expropriation tas i anspråk med äganderätt, befrias från de rättigheter som besvärar den, såvida annat inte förordnas (osjälvständig rättighetsexpropriation). Regeln blir i praktiken tillämplig endast vid fastighetsexpropriation. Också särskild rätt kan utgöra det primära expropriationsobjektet (självständig rättighetsexpropriation). Härvid är dock inte fråga om äganderättsöverföring utan begränsning eller utsläckande av den särskilda rätten. Äganderättsöverföring är inte heller aktuell när fråga är om skapande av särskild rätt. I de sistsagda situationerna skulle rättigheter som berörs av expropriationen förändras endast på det sätt som uttryckligen angivits (46 § 3 mom.). Till förekommande av risken att det uppkommer situationer, där utövandet av genom expropriation förvärvad rätt försvåras av rättigheter som lämnats orubbade vid expropriationen, föreslås stadgat att den genom expropriationen förvärvade rättigheten skall äga prioritet i förhållande till andra rättigheter som utövas jämsides (46 § 4 mom.).

Förevarande lagförslag innehåller inga bestämmelser som skulle motsvara reglerna i gällande lag beträffande återlösning (50 §), vilket beror på att bestämmelserna härom, med hänsyn bl.a. till att de sannolikt aldrig kommit att tillämpas, bör anses oändamålsenliga. Däremot föreslås att den omständigheten att genom expropriation skapad rätt eller inskränkning däri blir obehövlig för den exproprierande skall medföra rätt för den mot vilken expropriationen riktat sig (eller dennes rättsinnehavare) att påyrka återgång av expropriationen (47 § 2 mom.). Eftersom den exproprierande erlagt ersättning för ifrågavarande intrång, föreslås att återgång av expropriation skall medföra ersättningsskyldighet för sökanden, såvida återgången medför nytta för honom, något som regelmässigt får förutsättas vara fallet. Den föreslagna regeln föreslås inte bli tillämplig i de fall då särskild rätt genom expropriation utsläckts. Anledningen härtill är, fränsett att det vore inkonsekvent att försätta innehavare av särskild rätt i bättre ställning i ifrågavarande avseende än innehavare av äganderätt, att det vore oändamålsenligt att återskapa sådana rättigheter som en gång (för vanligen relativt lång tid sedan) helt och hållet upphävts, speciellt som de särskilda rättigheter som upphäves på grund av expro-

priation vanligen är accessoriska i förhållande till den rätt mot vilken expropriationen i första rummet riktar sig, varför de enligt huvudregeln upphör utan någon prövning av huruvida den exproprierande har behov av att rättigheten upphör.

6 kap.

Om tillträddande av exproprierad egendom.

T i l l t r ä d e e f t e r e x p r o p r i a t i o n s - b e s l u t e t

48 §. När det gäller tidpunkten för tillträde av exproprierad egendom, föreslås ingen ändring av de grundläggande principer som skall följas enligt gällande lag (48 §). Såsom huvudregel föreslås således gälla att tillträde skall få äga rum sedan expropriationsersättning betalats (1 mom.). Avvikande från gällande lag föreslås dock att tidpunkten för tillträdet skall kunna framflyttas när särskilda omständigheter det föranleder (2 mom.).

F ö r h a n d s t i l l t r ä d e

49-56 §§. Enligt 51 § gällande lag kan tillstånd till förhandstillträde för igångsättande av arbeten beviljas, när rätt till expropriation erhållits och ansökan om verkställighet gjorts. Såvida avträdarens samtycke inte erhållits, får tillstånd dock inte beviljas om företaget i märklig mån försvårar utnyttjandet av bebyggd tomt för bostad, lantbruk, affärsrörelse eller industriell inrättning eller jordägares näringsutövning eller utkomst.

Med hänsyn till att det kan förekomma andra vägande skäl än inledande av arbete för ianspråktagande av egendom innan expropriationen slutförts, bör de regler som f.n. gäller beträffande förhandstillträde anses alltför inskränkta. Sålunda kan det, när fråga är om expropriation avseende t.ex. begränsning av nyttjanderätt till egendom, ofta vara av väsentligt intresse för uppnåendet av expropriationens syfte att nyttjanderätten inskränkes i brådskande ordning. Fördens skull föreslås att förhandstillträde alltid skall få äga rum när sådant tillträde är av väsentlig betydelse för den exproprierande (49 §). Med "tillträde" avses här även åtgärd som syftar enbart till att inskränka rätten att nyttja egendom som är föremål för expropriation (55 §).

Den föreslagna utökningen av expropriantens rättigheter medför visserligen en viss försväggning av expropriatens rättsskydd i fråga om besittningsrätten till egendom. Å andra sidan innebär de föreslagna reglerna beträffande utbetalning av förskottsersättning betydande praktiska fördelar för expropriaten (51 och 52 §§). Enligt

gällande lag utgår nämligen ingen förskottsersättning vid förhands-
tillträde, vilket förhållande i praktiken kan innebära en flerårig
väntan på ersättning.

7 kap.

Utbetalning av nedsatta medel

57-60 §§ I fråga om utbetalning av nedsatta medel föreslås ingen
ändring av de grundläggande reglerna beträffande fordringshavares
rätt till det nedsatta beloppet (46 § 1 mom. gällande lag, 57 § lag-
förslaget). Själva förfarandet vid utbetalningen av medlen föreslås
däremot, för stärkande av rättsskyddet, bli reglerat mer i detalj än
f.n. Den främsta rättsskyddsstärkande faktorn skulle dock bli
den materiella bestämmelsen beträffande skyldighet för landskapet
att ersätta förluster i vissa fall (59 §).

I de fall då expropriationsersättningen nedsatts på grund av
tvist beträffande äganderätten till den exproprierade egendomen
(38 §) eller rörande ersättnings storlek (43 §) föreligger ingen
anledning att iakttaga den relativt omständliga procedur som av
rättsskyddsskäl är erforderlig, när fråga är om nedsättning som sker
i fordringshavarnas intresse. Fördenskull föreslås att vid utbetal-
ning av medel i ifrågavarande fall skulle iakttagas i huvudsak det
förfarande som stadgas i lagen om nedsättande i förvar av penningar,
värdepapper eller handlingar som betalning eller till befrielse
från annan fullgörelseskyldighet (FFS 281/31) (60 §).

8 kap.

Bestämmande av efterskottsersättning

61 §. Enligt gällande lag skall frågor rörande tilläggsersätt-
ning avgöras av allmän domstol (34 §). Dettan arrangemang kan i viss
mån anses naturligt med hänsyn till att förfarandet vid bestämmandet
av tilläggsersättning har vissa drag som är typiska för rättskip-
ning. För det fall man dock betraktar expropriationsförfarandet som
en helhet och förfarandet vid bestämmandet av tilläggsersättningen
som en integrerande del därav, så kommer, med hänsyn till expropria-
tionsförfarandets allmänna syfte, dragen av rättskipning i bak-
grunden. Sålunda skulle bestämmandet av tilläggsersättningen anses
utgöra en del i det förvaltningsförfarande som syftar till att verk-
ställa beslut rörande expropriation (jfr 47 § 2 mom.).

För det fall reglerna beträffande förfarandet vid fastställandet
av tilläggsersättning bedömes innefatta rättskipning, uppkommer prob-
lem av såväl teoretisk som praktisk art. De problem som är av
teoretisk art rör frågan på vilken myndighet avgörandet av

ärenden rörande tilläggsersättning skall ankomma. I riket ankommer avgörandet av ifrågavarande ärenden på inlösningskommissionen (71 § inlösningslagen). Därmed är dock inte frågan beträffande den handläggande myndigheten avgjord. I 21 § självstyrelselagen stadgas nämligen att "Domsrätten i landskapet utövas av rikets domstolar". (Med hänsyn till kapitelrubriken skall begreppet "domsrätt" uppfattas som synonymt med "rättskipning"). Självstyrelselagen förutsätter således uttryckligen att rättskipningen (med undantag av den förvaltningsrättsliga rättskipningen) skall utövas av organ som är att betrakta såsom domstolar. Enligt landskapsstyrelsens uppfattning är det uteslutet att de i inlösningslagen förutsatta inlösningskommissionerna skulle kunna betraktas såsom domstolar i den mening 21 § självstyrelselagen avser. Å andra sidan anges i 11 § 2 mom. 13 punkten självstyrelselagen att lagstiftningrätten beträffande rättegångsväsendet tillhör riket, varav följer att riket genom lagstiftning kan organisera de organ som handlägger rättsärenden och verksamheten därstädes efter förgottfinnande. Att upprätthållandet av dessa organ ankommer på riket följer av 19 § 1 mom. 2 punkten självstyrelselagen. Mot denna bakgrund kan man med visst berättigande hävda att bestämmelserna i 21 § självstyrelselagen är att uppfatta som materiella regler endast i fråga om de slag av ärenden som faller under dess tillämpning. Paragrafen skulle således endast utsäga att det ankommer på rikets vederbörande organ att ombesörja handläggningen av rättsärenden. Med begreppet "domstol" skulle således avses endast organ som anförtrotts rätten att avgöra rättsärenden. Huruvida detta organ är organiserat såsom domstolar i allmänhet är organiserade eller inte, skulle således sakna betydelse i sammanhanget. (Å andra sidan synes V kap. regeringsformen förutsätta att "rättegångsärenden", varmed torde avses frågor som avgörs i rättskipningsväg, alltid skall handläggas av domstolsorgan (förutom då fråga är om förvaltningsrättslig lagskipning), för vilka organ gäller särskilda regler, t.ex. beträffande rätten att avsätta de såsom domare fungerande tjänstemännen. Reglerna i regeringsformen skulle således utgöra ett indicium på att ett ärende som handlägges av organ som inte är organiserat såsom en domstol inte kan anses utgöra ett rättsärende (försåvitt inte fråga är om förvaltningsrättslig rättskipning)).

De praktiska problem, som kommer att uppstå om fastställandet av tilläggsersättning skall anses utgöra ett ärende, som skall handläggas med iakttagande av den för rättskipning gällande ordningen, är uppenbara. Den främsta nackdelen skulle det förhållande utgöra att fråga vore om ett helt nytt ärende för det handläggande organet.

Denna omständighet skulle vara till särskild nackdel om ärendet ansågs böra handläggas av en i inlösningslagen förutsatt inlösningskommission, vilket beror på att inlösningskommissionerna bör anses äga en mer vidsträckt undersökningsplikt än de allmänna domstolarna.

De praktiska problem som skulle uppkomma om fastställandet av tilläggsersättningen bedömdes utgöra rättskipning vore inte möjliga att undanröja genom en överenskommelseförordning, eftersom därigenom kan överföras blott förvaltningsuppgifter.

9 kap.

Avskrivning av expropriation

62-64 §§ Gällande lag innehåller inga uttryckliga regler rörande under vilka förhållanden avskrivning av expropriation får äga rum. Av lagens regler följer dock indirekt att avskrivning skall ske om den exproprierande inte erlägger löseskillingen inom därför fastställd tid (44 §). Den exproprierande kan dessutom avstå från expropriation genom att underlåta att anhänga om verkställighetsförordnande eller genom att under förrättningsens gång återtaga sin verkställighetsansökan.

Förevarande lagförslag innehåller relativt utförliga och i jämförelse med gällande lag betydligt klarare regler beträffande under vilka förhållanden avskrivning av expropriation skall ske. Såsom huvudregel föreslås härvid gälla att avskrivning av expropriation skall ske, förutom i det självklara fall att expropriationstillstånd eller -resolution upphävts, när den exproprierande, antingen uttryckligen eller på annat relevant sätt, låter förstå att han avstår från att fullfölja expropriationen (62 § 2 mom., 63 § 1 mom.). Av naturliga skäl bör emellertid denna rätt begränsas tidsmässigt. Fördenskull föreslås att avstående inte skall få ske efter den tidpunkt då rätt till tillträde erhållits (62 § 1 mom.). Efter denna tidpunkt skulle avstående kunna ske endast om den i expropriationsbeslutet bestämda ersättningen till någon del är obetald och försummelse att betala denna del sker samt den ersättningsberättigade underlåter att inom föreskriven tid utkräva restersättningen (63 § 2 mom.). Underlåtenhet att betala tilläggsersättning (30 § 1 mom., 36 § 1 mom., jfr. 61 §) skulle således inte medföra avskrivning av expropriationen. Orsaken härtill är att det inte vore ändamålsenligt att låta frågan om expropriationens slutliga fullföljande stå öppen under den långa tidsrymd som kan komma att förflyta innan det står klart huruvida tilläggsersättning kommer att utgå eller inte (jfr 44 och 45 §§ varav framgår att expropriationens rättsverkningar

skulle inträda oberoende av om tilläggsersättning skall utgå eller inte; för det fall rätt att kräva återgång av expropriation till följd av försummad betalning av tilläggsersättning medgavs, skulle osäkerhet beträffande expropriationens rättsverkningar inträda).

Om fastställd tilläggsersättning inte betalas skulle den ersättningsberättigade vara hänvisad till att föra sin talan vid domstol. Anledningen till att det inte i detta fall föreslås föreskrivet att indrivning skall kunna ske utan dom eller utslag är den att någon motsvarande regel inte finns i inlösningslagen och att det är osäkert om utsökningsmyndigheterna är skyldiga att i samma utsträckning som domstolarna utföra uppgifter som förelägges dem genom landskapslag. (Jfr 21 och 22 §§ självstyrelselagen, varav framgår att det är möjligt att genom landskapslag pålägga domstolarna uppgifter som är av "domstolsnatur").

I förevarande sammanhang är att observera att ett avstående från att fullfölja expropriationen givetvis inte behöver innebära ett avstående från förvärv av den egendom som utgjort föremål för expropriationen. Det är ju möjligt att parterna kommit överens om en överlåtelse på frivillig väg. I dylika fall medför förvärvet inga verkningar utöver dem som normalt följer av frivilliga överlåtelser.

Bestämmelserna i 64 § rörande fastställande av skadeersättning vid särskilt sammanträde är av samma natur som reglerna beträffande bestämmande av tilläggsersättning (jfr motiveringen till 8 kap.).

10 kap.

Uppgifter till och anteckningar i protokollen över intecknings- och lagfartsärenden.

65-68 §§ Bestämmelserna i förevarande paragraf rör närmast verkställighetsåtgärder avseende fastighetsregistren, varför fråga är om rikslagstiftning. Bestämmelserna är i sak överensstämmande med reglerna i 10 kap. inlösningslagen.

11 kap.

Kostnader.

69-71 §§. Enligt gällande lag är den exproprierande skyldig att erlagga alla kostnader i anledning av myndigheternas åtgärder vid expropriationsförfarandet (42 §). Denna regel föreslås i princip bibehållen (69 §). Dessutom föreslås, avvikande från gällande lag, att exproprianten skall vara skyldig erlagga även expropriatens kostnader i anledning av expropriationsförfarandet (70 §).

Enligt 82 § 3 mom. inlösningslagen beviljas expropriaten s.k.

fri rättegång i enlighet med de regler som gäller enligt lagen om fri rättegång (FFS 87/73). Lagtextens utformning ('ägare ... beviljas') kan ge anledning till uppfattningen att hänvisningen till lagen om fri rättegång avser endast lagens formella bestämmelser. Sannolikt är dock avsikten den att en behovsprövning skall äga rum vid beviljandet av de förmåner som kan medges på grund av lagen om fri rättegång - ansökan om fri rättegång skulle således kunna förkastas i de fall expropriaten inte kan anses uppfylla de materiella förutsättningar för erhållande av fri rättegång som anges i lagen därom.

Det är landskapsstyrelsens uppfattning att förenämnda förmåner bör beviljas i landskapet i samma utsträckning som i riket. Emellertid kan det inte anses ändamålsenligt att anknyta beviljandet och utnyttjandet därav till reglerna i lagen om fri rättegång, vilken ju är avsedd att tillämpas under delvis andra förhållanden och därför innehåller många regler som inte är tillämpliga i expropriationsförfarandet. Med hänsyn härtill föreslås endast stadgat att landskapet i förskott betalar expropriatens kostnader, när dennes förmögenhetsställning ger anledning därtill (70 § 3 mom.) Det skulle således ankomma på expropriationsnämnden att efter fri prövning avgöra bl.a. vilka utredningar som skall anses erforderliga som beslutsunderlag.

Förslaget att landskapsstyrelsen skulle erhålla rätt att fastställa grunderna för beräkningen av expropriationsnämndens kostnader (71 § 1 mom.) motiveras därav att det i annat fall inte kommer att finnas några som helst regler därom, en omständighet som skulle kunna föranleda godtycke och oskälighet i enskilda fall.

12 kap.

Undersökning.

72-74 §§. Kapitlet äger sin motsvarighet i 6 kap. gällande lag. Förfarandet föreslås jämfört med gällande lag bli i viss mån förenklat, bl.a. så att några godemän med uppgift att beskriva och värdera skada och olägenhet inte skulle tillsättas. I stället skulle den ersättningsberättigade själv uppskatta värdet av den materiella och ideella (intrånget) skada han lidit och framställa sitt ersättningsyrkande direkt till den betalningsskyldige och, såvida överenskommelse inte nås, underställa yrkandet domstols eller, när ärendet redan anhängiggjorts i expropriationsnämnden, nämndens prövning.

13 kap.

Ändringssökande.

75-82 §§. Enligt den tolkning av självstyrelselagen som f.n. tillämpas, anses av någon oklar anledning materiella regler beträffande ändringssökande hänförliga till lagstiftningen rörande rättegångsväsendet (11 § 2 mom. 13 punkten självstyrelselagen). Av denna anledning överensstämmer förevarande kapitel i sak med 13 kap. inlösningslagen. Sagda omständighet är således orsaken till utformningen av bl.a. 78 §.

I förevarande sammanhang bör observeras att besvär inte kan föranleda ändring i materiellt hänseende, när fråga är om avgörande i anledning av ansökan om tillstånd till expropriation (eller expropriationsresolution), vilket beror på att avgörandet grundar sig på ändamålsenlighetsprövning. (Härvid förutsättes att, när tillstånd beviljats, lagliga förutsättningar för beviljandet därav förelegat).

14 kap.

Särskilda bestämmelser.

83-89 §§. Såsom i den allmänna motiveringen i förbigående redan nämnts, är avsikten att den nya expropriationslagen skulle (i formellt avseende) bli tillämplig även i fråga om sådan expropriation (inlösen) som sker i stöd av byggnadslagstiftningen, varvid de materiella reglerna skulle ingå i (den kommande) byggnadslagen. Härav påkallade specialregler har intagits i 85 och 86 §§ lagförslaget.

Bestämmelsen i 88 § beträffande lån ur landskapsmedel äger motsvarighet i rikets väglag (80 § 6 mom. i lydelse av den 22.1. 1971 (FFS 44/71)).

Eftersom landskapets lagstiftning rörande expropriation inte är tillämplig, när fråga är om "expropriation av fast egendom för allmänna riksbehov" (11 § 2 mom. 1 p. i.f.självstyrelselagen), har, till förekommande av oklarhet, en uttrycklig bestämmelse härom intagits i lagförslaget (89 §). När fråga är om expropriation för allmänna riksbehov skall således inlösningslagen tillämpas och verkställighet därav ombesörjas av en inlösningskommission under ordförändeskap av den lantmäteringenjör som lantmäterikontoret i Åbo utsett till förrättningsingenjör vid inlösningsförrättningar inom dess distrikt (13 § inlösningslagen).

15 kap.

Övergångsbestämmelser

Eftersom det inte kan anses ändamålsenligt att tillämpa den föreslagna lagen i det fall verkställighet av expropriation redan inletts under den f.n. gällande lagens giltighetstid, föreslås att den tidigare lagen i dylika fall skall äga fortsatt tillämpning intill expropriationens fullbordan (91 §). När fråga är om inlösen i stöd av byggnadslagen föreslås ärendets anhängiggörande i inlösningskommissionen medföra samma verkningar som inledandet av verkställigheten av expropriation (92 §).

Reglerna i 93 § är erforderliga till förhindrande av att bestämmelserna i 25 § 1 mom. erhåller retroaktiv verkan, vilket annars skulle ske, när fråga är om sådana fall då beslut rörande planläggning (eller ändring av plan) fattats före den nya lagens ikraftträdande (och planfastställelsen inte skett före ikraftträdandet).

Med hänvisning till det anförda förelägges Landstinget till antagande

L a n d s k a p s l a g
om expropriation av fast egendom och särskilda rättigheter

I enlighet med landstingets beslut stadgas:

1 kap.

Inledande bestämmelser

1 §.

När allmänt behov det kräver får mot full ersättning fast egendom tagas i anspråk genom expropriation enligt denna lag med äganderätt, nyttjanderätt eller servitutsrätt. Genom expropriation får under enahanda förutsättningar särskild rätt till fast egendom upphävas eller begränsas.

Tillstånd till expropriation skall ej meddelas, om ändamålet lämpligen bör tillgodoses på annat sätt eller olägenheterna av expropriationen från allmän och enskild synpunkt överväger de fördelar som kan vinnas genom den.

2 §.

I denna lag förstås med s ä r s k i l d r ä t t nyttjanderätt, servitutsrätt eller annan dämed jämförbar rätt till fast egendom.

Bestämmelserna i denna lag om fast egendom äger motsvarande tillämpning i fråga om byggnad eller annan anläggning på annans mark.

2 kap.

Tillstånd till expropriation m.m.

3 §.

Fråga om tillstånd till expropriation (expropriationstillstånd) prövas av landskapsstyrelsen i plenum.

Tillstånd till expropriation är ej erforderligt, när fråga är om expropriation för landskapets räkning eller när fråga är om expropriation, vartill rätt föreligger på grund av bestämmelse i lag (expropriation i stöd av lag).

Om expropriation för landskapets räkning besluter landskapsstyrelsen i plenum (expropriationsresolution).

4 §.

Ansökan om expropriationstillstånd skall vara skriftlig och ange

- 1) yrkandet och de omständigheter på vilka det grundas,
- 2) den fasta egendom som berörs av expropriationen
- 3) namn och adress på samtliga för sökanden kända sakägare.

Om det ej är uppenbart obehövt, skall ansökan åtföljas av karta med fullständig beskrivning över det område som berörs av expropriationen.

I övrigt skall sökanden inge den utredning som kan anses behövt i varje särskilt fall.

5 §.

Över ansökan om expropriation skall yttrande inbegäras av andra sakägare än sökanden, varvid skall iakttagas vad i 19 § landskapslagen om ärendenas handläggning i landskapsstyrelsen är stadgat. Frist som utsättes för avgivande av yttrande, får ej vara kortare än 30 dagar.

Gäller ansökan om expropriation område eller förmån, varom stadgas i lagen om vissa slag av samfälligheter och därmed jämförliga gemensamma förmåner (FFS 204/40) och har egendomen icke ställts under ordnad förvaltning eller tillhör egendomen eljest två eller flere gemensamt, är det tillfyllest om någon av de delägare vilka lättast kan nås, beredes tillfälle att yttra sig i saken.

Kommun där fast egendom som berörs av expropriationsansökan är belägen skall beredas tillfälle att avgiva i 1 mom. avsett yttrande vare sig kommunen är sakägare eller ej. Anses skäl föreligga, får yttrande inbegäras även av annan än sakägare och kommun.

Yttrande enligt denna paragraf skall, innan beslut om expropriation fattas, inbegäras även när fråga är om expropriation för landskapets räkning.

6 §.

Begäran om yttrande skall jämte handlingarna i ärendet tillställas vederbörande med iakttagande av det förfarande som beträffande enskild delgivning är stadgat i lagen om delgivning i förvaltningsärenden (FFS 232/66). Av sakägare vars adress är okänd skall yttrande inbegäras genom anslag på anslagstavlan i den kommun där den av ansökan om expropriation belägna fastigheten är belägen. Härvid skall iakttagas det som är föreskrivet beträffande offentliggörande av kommunala kungörelser i kommunen.

Bedömes det med hänsyn till omständigheterna oskäligt svårt att tillställa sakägarna i 1 mom. avsedda handlingar, skall till begäran om yttrande fogas meddelande om var handlingarna förvaras och när möjlighet föreligger att taga del av dem.

7 §.

I expropriationstillstånd skall bestämmas vad expropriationen skall omfatta och med vilken rätt expropriationen skall ske.

Föreligger särskilda svårigheter för sökanden att i detalj ange vad som behöver tagas i anspråk, kan tillstånd ges till expropriation i huvudsaklig överensstämmelse med vad som angivits på karta eller på marken eller på annat sätt.

Bestämmelserna i 1 och 2 mom. äger motsvarande tillämpning, när fråga är om expropriationsresolution.

Föreligger behov av särskilda föreskrifter för att trygga att den exproprierade egendomen användes för det avsedda ändamålet, skall sådana meddelas i samband med expropriationstillståndet. Till säkerställande av att föreskrifterna efterlevs får vite föreläggas.

8 §.

Om beviljat expropriationstillstånd och om expropriationsresolution skall landskapsstyrelsen ofördröjligen underrätta expropriationsnämndens ordförande och lantmäterikontoret samt, i den ordning som är föreskriven i 6 § 1 mom., sakägarna. Expropriationsnämndens ordförande och lantmäterikontoret skall tillika tillställas kopior av ansökningshandlingarna.

Angående anmälan till vederbörande domare stadgas i 65 §.

3 kap.

Verkställande av expropriation m.m.

E x p r o p r i a t i o n s n ä m n d e n

9 §.

För utförandet av de verkställighetståtgärder som föranledes av expropriationstillstånd, expropriationsresolution och expropriation i stöd av lag finns en expropriationsnämnd. Nämnden består av ordförande och två ledamöter, vilka tillsättes av landskapsstyrelsen för fyra år i sänder. Tillika förordnas personliga suppleanter för såväl ordföranden som övriga ledamöter av nämnden. Expropriationsnämnden biträdes av en förrättningsingenjör som förordnas av lantmäterikontoret. Nämnden är berättigad att till bi-

träde kalla sakkunniga, när anledning därtill föreligger.

Person som förordnas till ordförande i expropriationsnämnden skall vara lagfaren och äga erfarenhet av förvaltning eller domarvärv. Till ledamöter i nämnden skall förordnas personer som äger erfarenhet av fastighetsvärdering.

10 §.

Till förrättningsingenjör skall förordnas lantmäteringenjör som sysslar med verkställighet av lantmåteriförrättningar och som är tillräckligt förtrogen med expropriationsärenden.

11 §.

Om jäv för ledamöterna i expropriationsnämnden gäller vad i landskapslagen om Ålands landskapsstyrelse är stadgat om jäv för medlem av landskapsstyrelsen. Om jäv för förrättningsingenjören gäller vad därom är stadgat i riket. Beslut i nämnden fattas med iakttagande i tillämpliga delar av de regler som gäller för beslutsfattande vid kollegial myndighet.

A n h ä n g i g g ö r a n d e a v ä r e n d e v i d
e x p r o p r i a t i o n s n ä m n d e n

12 §.

Ärende anses anhängiggjort vid expropriationsnämnden, när ordföranden erhållit i 8 § avsedd underrättelse eller, om fråga är om expropriation i stöd av lag, när anhållan om verkställighet ingivits till ordföranden.

När fråga är om expropriation i stöd av lag, skall sökanden till ansökan foga tillförlitlig utredning beträffande övriga sakägare.

A l l m ä n n a r e g l e r b e t r ä f f a n d e
h a n d l ä g g n i n g e n a v ä r e n d e n i e x p r o -
p r i a t i o n s n ä m n d e n

13 §.

Vid sammanträde med expropriationsnämnden skall

1) föremålet för expropriationen fastställas och, såvida detta ej redan skett, utmärkas på karta samt i erforderlig utsträckning i terrängen;

- 2) uppgöras beskrivning över sådan av expropriationen berörd egendom beträffande vilken beskrivning icke redan uppgjorts,
- 3) fattas beslut om avhjälpande av skador,
- 4) fattas beslut beträffande ersättningar och förrättningskostnader,
- 5) hållas tillträdessyn, om sådan skall verkställas av nämnden, samt
- 6) handläggas övriga frågor som ansluter sig till verkställandet av expropriationen och vilkas avgörande enligt denna lag ankommer på expropriationsnämnden.

När fråga är om expropriation i stöd av lag, kan sakägarna beredas tillfälle att, innan verkställighetsansökan behandlas vid sammanträde, avge i 5 § avsett yttrande. Härvid skall det i 6 § stadgade förfarandet iakttagas. Huruvida yttrande skall inbegäras bestämmes av expropriationsnämndens ordförande.

14 §.

Såvida ej annat följer av bestämmelse i denna lag, skall vid sammanträde med expropriationsnämnden i tillämpliga delar följas det förfarande som enligt lagen om skifte (FFS 604/51) skall iakttagas vid skiftesförrättning. Det ankommer på nämndens ordförande att ombesörja kallelse till sammanträde.

15 §.

Det åligger expropriationsnämndens ordförande att tillse att de för verkställandet av expropriationen nödvändiga åtgärderna vidtages utan onödiga dröjsmål.

16 §.

Sakägare får vid expropriationsnämndens sammanträde framställa utsaga i muntlig eller skriftlig form. Skriftlig utsaga får tillställas nämndens ordförande före det sammanträde då angelägenhet som utsagan rör är avsedd att handläggas.

17 §.

U Alla på grund av samma expropriationstillstånd eller -resolution vid expropriationsnämnden anhängiggjorda frågor skall underkastas

gemensam handläggning, såvida nämnden ej för påskyndande av expropriationen hänskjuter viss fråga till särskild handläggning.

Bestämmelserna i 1 mom. äger motsvarande tillämpning när fråga är om expropriation i stöd av lag.

F a s t s t ä l l a n d e t a v f ö r e m å l e t

18 §.

Föremålet för expropriationen skall fastställas i överensstämmelse med expropriationstillståndet, eller resolutionen eller, när fråga är om expropriation i stöd av lag, i överensstämmelse med de bestämmelser som gäller.

Har föremålet för expropriationen på grund av bestämmelserna i 7 § 2 mom. angivits endast ungefärligen, skall expropriationsnämnden fastställa dess exakta omfattning.

I samband med handläggning av ärende vid expropriationsnämnden skall, om så erfordras, verkställas förrättning för bestämmande av omkretså. Om sådan förrättning är särskilt stadgat.

19 §.

När fråga är om expropriation avseende överförande av äganderätt, kan expropriationsnämnden besluta att särskild rätt skall lämnas orubbad, oaktat föreskrift därom ej givits i expropriationstillståndet eller -resolutionen. Särskild rätt som nu avses får dock ej bibehållas, om expropriationens syfte därigenom äventyras, ej heller om fastighetsregistret därigenom blir otydligt.

20 §.

Medför expropriation betydande men vid nyttjandet av fast egendom på grund av splittring av ägor eller av annan dylik orsak och kan det enligt expropriationsnämndens bedömning icke avlägsnas genom verkställande av ägoreglering, enligt vad därom särskilt är stadgat, äger nämnden, såvida ägaren till den fasta egendomen därom anholder och de menliga påföljderna därigenom avvärjes, förordna att expropriationen skall avse även sådan fast egendom som icke omfattas av expropriationstillståndet eller -resolutionen. Ämöjes dock ägaren med ersättning för den skada han lider, skall sådan i stället utgå.

Bestämmelserna i 1 mom. 1 meningen äger motsvarande tillämpning när fråga är om men vid utövandet av särskild rätt till fast egendom.

Om ersättning för i 1 mom. avsedd skada stadgas i 27 §.

U n d a n r ö j a n d e a v t r a f i k h i n d e r

21 §.

Medför expropriation hinder vid användningen av allmän väg, gata eller annan allmän trafikled och omfattas icke trafikleden eller rätten att upprätthålla denna av expropriationen, är den exproprierande skyldig, såvida godtagbart skäl däremot icke anförs, att till undanröjande av hindret anlägga ny väg, över- eller underfart samt att vidtaga övriga eventuellt erforderliga åtgärder.

Det ankommer på expropriationsnämnden att avgöra huruvida den exproprierande skall vidtaga i 1 mom. avsedd åtgärd.

För i denna paragraf avsett hinder som ej skall avhjälpas på den exproprierandes försorg, erlägges ersättning enligt de i 4 kap. angivna reglerna.

4 kap.

Expropriationsersättning.

E r s ä t t n i n g s g r u n d e r n a.

22 §.

Ersättning som avses i 1 § (expropriationsersättning) utgörs av ersättning för egendom och ersättning för skada.

Har den exproprierande åtagit sig åtgärd för att minska skada, skall hänsyn därtill tagas vid bestämmandet av expropriationsersättningen, om åtagandet är sådant att det enligt expropriationsnämndens bedömning skäligen bör godtagas av den ersättningsberättigade.

Har åtgärd vidtagits i uppenbar avsikt att höja den ersättning som den exproprierande har att erlægga, skall, om skäl därtill föreligger, ersättningen bestämmas så som om åtgärden icke vidtagits.

E r s ä t t n i n g f ö r e g e n d o m.

23 §.

Ersättning för egendom skall, såvida ej annat följer av denna lag, utgå enligt egendomens gängse värde (marknadsvärdet). Täcker ersättningen icke, oaktat den motsvarar egendomens marknadsvärde, den ersättningsberättigades förlust, skall ersättningen bestämmas på grundvalen av antingen egendomens avkastning eller de kostnader som anskaffandet av likartad egenom beräknas medföra.

Vid bestämmande av ersättning skall icke beaktas sådan värdeförändring som beror på variation i utbudet eller på annan omständighet som tillfälligt påverkar prisförhållandena.

Har den expropriering erhållit rätt till förhandstillträde, skall vid bestämmande av ersättningen hänsyn icke tagas till sådan ändring i egendomens värde som uppkommer därefter. Har dock den allmänna prisnivån stigit sedan rätt till förhandstillträde erhållits, skall eventuellt utestående ersättning jämkas med hänsyn härtill.

24 §.

Har det företag för vars genomförande egendom exproprieras medfört inverkan av någon betydelse på egendomens värde, skall, om så befinnes skäligt, expropriationsersättningen bestämmas på grundvalen av det värde egendomen skulle ha haft om sådan inverkan icke förekommit.

25 §.

Sker inom område beträffande vilket beslut fattats om uppgörande eller ändring av stads- eller byggnadsplan expropriation för landskapets, kommuns eller kommunalförbunds behov i syfte att bygga huvudsakligen bostäder, skall vid bestämmande av ersättning för fast egendom sådan ökning av egendomens värde som ägt rum sedan beslutet fattades, räknas ägaren tillgodo endast i den mån den beror på den allmänna prisutvecklingen eller annan av planläggningen oberoende omständighet.

Utan hinder av vad i 1 mom. är stadgat, skall vid bestämmandet av expropriationsersättningen alltid beaktas sådan värdestegring som ägt rum under tiden före dagen sju år innan anhängiggörandet av expropriationsärendet i expropriationsnämnden.

Avser expropriationen fast egendom som innehas i huvudsakligt syfte att bereda bostad åt ägaren och honom närstående eller att användas av honom vid utövandet av näring eller yrke, gäller den begränsningen vid tillämpningen av 1 mom. att ersättningen ej i något fall får bestämmas till lägre belopp än som fordras för anskaffning av annan likvärdig egendom, vilken, när fråga är om expropriation av närings- eller yrkesutövare tillhörig egendom, erbjuder likvärdiga utkomstmöjligheter.

26 §.

Exproprieras egendom som besväras eller betjänas av särskild rätt, skall denna beaktas när egendomens värde bestämmes.

Exproprieras fast egendom till vilken den exproprierande äger särskild rätt, skall vid bestämmandet av egendomens värde hänsyn icke tagas till förbättring, vilken egendomen vunnit genom arbete eller kostnad, som den exproprierande eller föregående innehavare, vars rätt övergått till denne, nedlagt på egendomen utöver vad som ålegat honom.

Svarar egendom, på grund av bestämmelserna om panträtt, för fordran eller för rätt till avkomst i pengar eller varor, vilken åtnjuter bättre rätt än den särskilda rätt som belastar egendomen, skall sistnämnda rättighet, såvida den till skada för borgenärerna minskar egendomens värde, till den del skadan därigenom undviks, lämnas obeaktad.

E r s ä t t n i n g f ö r s k a d a

27 §.

Exproprieras endast del av samma ägare tillhörig fast egendom och föranledes härav eller av det företag för vars genomförande expropriation sker bestående men vid nyttjandet av den återstående delen av egendomen skall ägaren erhålla ersättning för den skada han sålunda lider.

28 §.

Medför expropriation till följd av flyttning, avbrott i rörelse eller yrkesutövning eller av annan orsak förlust, kostnader eller annan skada för ägare till exproprierad egendom, skall sådan skada ersättas.

Om ersättning för kostnader i anledning av expropriationsförfarandet stadgas i 70 §.

29 §.

Lider granne till den vars egendom exproprieras, person som är anställd av denne eller annan person vars egendom icke exproprieras, till följd av expropriationen eller av det företag för vars genomförande expropriationen sker, skada som hade ersatts om expropriationen gällt honom tillhörig egendom, skall skadan ersättas, såvida den skadelidande därom anhåller och anledning saknas antaga att ersättning för skadan kan erhållas på annat sätt.

30 §.

Uppkommer fråga om ersättning för skada som uppstått efter det att expropriationsbeslutet meddelats och som ej kunnat förutses, skall ersättning härför icke utgå på grund av denna lag.

Utan hinder av bestämmelserna i 1 mom. skall däri avsedd skada som åsamkats fast egendom dock ersättas, såvida den i jämförelse med de skador av motsvarande art som expropriationen åsamkat omgivande egendom av fast natur är betydande och det med anledning därav bör anses oskäligt att förvägra ägaren ersättning. Skada som uppstått sedan tio år förflutit från dagen för meddelandet av expropriationsbeslutet skall dock icke ersättas.

Ersättning enligt denna paragraf skall utges till person som avses i 29 § endast såvida anledning saknas antaga att ersättning för skadan kan erhållas på annat sätt.

E r s ä t t n i n g s a v t a l.

31 §.

Har avtal beträffande expropriationsersättning träffats mellan den exproprierande och ersättningsberättigad, skall avtalet iakttagas, såvida expropriationsnämnden ej finner att det förnärmar den rätt till ersättning som tillkommer annan.

B e s t ä m m a n d e a v e r s ä t t n i n g

32 §.

Såvida ej annat följer av bestämmelserna i denna lag är expropriationsnämnden vid fastställandet av expropriationsersättningen icke bunden av sakägarnas yrkanden. Dock får ersättning ej bestämmas till lägre belopp än den exproprierande erbjudit.

33 §.

För bestämmande av ersättning skall ettvart expropriationsobjekt samt skada eller nytta som expropriationen medför särskilt beskrivas och värderas. Principerna för värderingen skall tillika angivas. Eventuella ägoregleringar och regleringar av enskilda vägar, vilka verkställts i enlighet med vad därom är särskilt stadgat, ävensom åtgärder som bör vidtagas för avhjälpande av skador, skall dessutom specificeras.

Enligt expropriationsnämndens prövning kan beskrivning eller värdering ske även beträffande egendom, skada eller nytta i fråga om vilka yrkande på expropriation eller beaktande icke bifallits.

Föreligger rätt till ersättning enligt 20 § skall expropriationsnämnden, oaktat anspråk på ersättning icke framställts, såvida den ersättningsberättigade anhåller därom, bestämma storleken av den ersättning som han är berättigad att erhålla.

-59-

34 §.

Exproprieras del av samma ägare tillhörig fast egendom, får ersättningen för egendomen enligt expropriationsnämndens prövning, avvikande från bestämmelserna i 33 § 1 mom. och, såvida ej annat följer av bestämmelserna i 23 § 1 mom., bestämmas att utgå med belopp som motsvarar den minskning av egendomens värde som uppkommer genom expropriationen.

35 §.

Värdering av egendom som exproprieras skall ske med hänsyn till dess skick när expropriationsbeslutet meddelas eller, om egendomen därförinnan tillträdas, när tillträdet sker.

Såvida ej annat följer av bestämmelserna i denna lag, skall ersättning för egendom bestämmas enligt dess värde vid tidpunkten för meddelandet av expropriationsbeslutet.

36 §.

För skada, vars omfattning icke i förväg kan fastställas, skall ersättning bestämmas med hänsyn till skadans sannolika omfattning.

Är den exproprierande annan än landskapet, kommun, eller kommunalförbund skall han, såvida det ej bör anses uppenbart obehövt, ställa av expropriationsnämnden godkänd säkerhet för tilläggsersättning som kan föranledas av i 1 mom. avsedd skada.

Om bestämmande av tilläggsersättning stadgas i 61 §.

37 §.

Expropriationsersättning skall bestämmas i pengar att betalas på en gång. När fråga är om expropriation avseende skapande av tidsbegränsad särskild rätt eller tillfälligt upphävande eller begränsande av särskild rätt får ersättningen dock, såvida den ersättningsberättigade därtill samtycker, bestämmas att utgå i form av en årlig avgift.

Rätten att uppbära i 1 mom. avsedd avgift är bunden till den egendom som är föremål för expropriationen.

38 §.

Expropriationsersättning skall, såvida annat ej föranledes av företedd utredning, förordnas att utgå till den som ägde den expropriation underkastade egendomen när ärendet anhängiggjordes vid expropriationsnämnden. Värtvist då anhängig vid domstol eller

myndighet rörande vem som är ägare till egendomen, skall ersättningen nedsättas. Detsamma gäller om ägaren då var okänd.

Gäller ersättningen egendom som avses i 5 § 2 mom. och föreligger ej någon fullständig utredning beträffande de ersättningsberättigade och deras andelar av ersättningen, skall ersättningen förordnas att utgå till de ersättningsberättigade gemensamt. Företes i sådant fall ej utredning om vem som äger rätt att lyfta ersättningen, skall den nedsättas.

39 §.

Exproprieras i sin helhet fast egendom som utgör enhet i fastighetsregistret, skall för egendomen bestämd ersättning nedsättas. Detsamma gäller annan egendom, såvida egendomen exproprieras i sin helhet och besvärar av inteckning för fordran.

Vad i 1 mom. är stadgat äger motsvarande tillämpning i fråga om annan än i 28 § avsedd ersättning som skall erläggas till saksägare, när fråga är om expropriation av del av egendom, vilken på grund av inteckning eller bestämmelserna om panträtt för ogulden köpeskillning svarar för fordran eller för rätt att uppbära viss avkomst i pengar eller varor och den ersättningsberättigade ej förmår visa att rättighetshavarna medgivit att ersättningen får betalas till honom. Oaktat sådant medgivande icke givits, skall ersättningen utbetalas till den ersättningsberättigade, om expropriationsnämnden finner att den återstående delen av egendomen förmår svara för de rättigheter som besvärar den.

Bestämmelserna i 1 och 2 mom. är ej tillämpliga i fråga om sådan i 66 § angiven inteckning som hänför sig endast till återstående del av egendom som varit föremål för expropriation.

E x p r o p r i a t i o n s n ä m n d e n s s l u t s a m m a n t r ä d e m. m.

40 §.

Vid expropriationsnämndens slutsammanträde meddelas e x p r o p r i a t i o n s b e s l u t jämte besväransvisning. Slutsammanträdet får ej hållas förrän expropriationstillståndet eller -resolutionen vunnit laga kraft.

41 §.

Förrättningsingenjören skall sedan besvärstiden gått till ända, senast inom 60 dagar från dagen för meddelandet av expropriationsbeslutet, sända handlingarna jämte kartor till lantmäterikontoret för granskning och godkännande av de lantmäteritekniska åtgärderna

samt för registrering. Föreligger synnerliga skäl, kan lantmäterikontoret på anhållan förlänga sagda tidsfrist.

4 kap.

Betalning av expropriationsersättning

42 §,

Expropriationsersättningen skall betalas inom tre månader från dagen då expropriationsbeslutet meddelades. Har ersättningen delvis redan erlagts, gäller det sagda återstående del därav.

Expropriationsersättning som enligt expropriationsbeslutet eller av annan orsak skall nedsättas, betalas till landskapsstyrelsen, varvid avskrift av beslutet bifogas.

Den exproprierande skall ofördröjligen meddela lantmäterikontoret när expropriationsersättningen betalats, varvid bevis härom skall bifogas.

Om lyftande av nedsatt ersättning stadgas i 60 §.

43 §.

Sökes ändring i expropriationsbeslut såvitt gäller expropriationsersättningen, skall den del av ersättningen varom tvist råder nedsättas.

Beträffande rätt till betalning genom nedsättning gäller, utöver vad i denna lag är föreskrivet, bestämmelserna i lagen om nedsättande i förvar av penningar, värdepapper eller handlingar som betalning eller till befrielse från annan fullgörelseskyldighet (FFS 281/31).

5 kap.

Fullbordande av expropriation

44 §.

Sedan expropriationsbeslutet till alla delar vunnit laga kraft, de lantmäteritekniska åtgärderna godkänts, ersättning som avses i 42 § 1 mom betalats och säkerhet som avses i 36 § 2 mom. ställts, skall erforderliga anteckningar om expropriationen ofördröjligen göras i jordregistret eller tomtboken.

45 §.

Expropriationen är fullbordad när de i 44 § avsedda anteckningarna gjorts eller förutsättningar för görande av anteckningar föreligger men det vid granskning befinnes att anteckningar ej är erforderliga.

Lantmäterikontoret skall utan dröjsmål meddela landskapsstyrelsen om fullbordandet av expropriationen. Innebär expropriationen inskränkning i rätten att råda över eller nyttja egendom skall även vederbörande ägare eller innehavare, genom enskild delgivning, underrättas om fullbordandet av expropriationen.

Om underrättelse till domare rörande fullbordande av expropriation stadgas i 67 § 1 mom.

46 §.

När expropriationen fullbordats, träder de rättsverkningar som åsyftats genom expropriationen i kraft.

Avser expropriationen överförande av äganderätt, befrias den exproprierade egendomen vid expropriationens fullbordande från alla de rättigheter som besvärar den, såvida annat ej följer av expropriationstillstånd, -resolution eller -beslut.

Avser expropriationen icke överförande av äganderätt, förändras vid expropriationens fullbordande de rättigheter som besvärar den exproprierade egendomen endast i de avseenden som anges i expropriationstillståndet, - resolutionen eller -beslutet.

Genom expropriation förvärfvad rätt begränsas ej av annan till den exproprierade egendomen hänförlig rätt i annat avseende än vad som framgår av expropriationstillstånd, -resolution eller -beslut.

För allmänt behov genom expropriation anskaffad egendom är, så länge den användes därför, befriad från allmänna samt kommunala skatter och gravationer.

47 §.

Fång som grundar sig på expropriation får icke ogiltigförklaras på grund av klandertalan.

Har genom expropriation skapad särskild rätt eller inskränkning däri på grund av ändrade förhållanden blivit obehövlig för den exproprierande, är ägaren av den egendom till vilken rättigheten eller inskränkningen hänför sig berättigad yrka att rättigheten eller inskränkningen upphäves. Medför upphävandet nytta för ägaren skall nyttan ersättas, såvida den ej är att anse som ringa. Kan överenskommelse om upphävandet eller ersättning för nytta ej nås, skall frågan avgöras av expropriationsnämnden vid sammanträde,

-63-

beträffande vilket gäller vad i 61 § 3 mom. är stadgat.

I 2 mom. avsedd särskild rätt eller inskränkning däri upphör att gälla när anteckning om upphävandet införts i register som avses i 44 §. Erfordras icke anteckning om upphävandet, upphör rättigheten eller inskränkningen att gälla när anmälan om upphävandet inkommit till registermyndigheten och denna konstaterat att anteckning icke behöver införas i registret.

6 kap.

Om tillträdande av exproprierad egendom

T i l l t r ä d e e f t e r e x p r o p r i a t i o n s - b e s l u t e t

48 §.

Den exproprierande har rätt att tillträda den expropriation underkastade egendomen sedan i expropriationsbeslutet bestämd ersättning betalats. Skall säkerhet som avses i 36 § 2 mom. ställas, får tillträdet dock ej ske förrän säkerheten ställts.

Förlorar sakägare till följd av tillträdet sin bostad eller försämras hans utkomstmöjligheter därför att tillträdet medför svårigheter för honom att fortsätta utövandet av näring eller yrke, får expropriationsnämnden på vederbörandes anhållan förordna att tillträdet skall ske vid en tidpunkt högst tre månader efter den dag då ersättningen betalades.

F ö r h a n d s t i l l t r ä d e

49 §.

Är det av väsentlig betydelse för den exproprierande, får landskapsstyrelsen medge att egendom som skall avstås genom expropriation tillträdes utan hinder därav att de i 48 § angivna förutsättningarna för tillträdet ännu ej uppfyllts (förhandstillträde).

Beträffande tillstånd till förhandstillträde gäller i tillämpliga delar det som är stadgat om expropriationstillstånd.

50 §.

Innan egendom tillträdes skall syn förrättas. Vid synen skall
1) fastställas föremålet för förhandstillträdet;

2) uppgöras beskrivning över den egendom som berörs av förhandstillträdet; samt, såvida sakägare yrkar därpå,

3) på grundvalen av beräknad expropriationsersättning bestämmas förskottsansättning.

51 §.

Sakägare, för vilken förhandstillträde medför påföljd som avses i 48 § 2 mom., äger rätt att erhålla förskottsansättning med ett belopp som motsvarar den beräknade expropriationsersättningen.

Annan än i 1 mom. avsedd sakägare äger rätt att erhålla förskottsansättning med ett belopp som motsvarar tre fjärdedelar av den beräknade expropriationsersättningen.

Om ränta och annan ersättning för skada som föranletts av förhandstillträdet stadgas i 83 §.

52 §.

Förskottsansättning skall erläggas inom tre månader från dagen då tillträdessynen förklarades avslutad, vid äventyr att rätten till förhandstillträde förfaller.

53 §.

Den exproprierande får tillträda egendomen på grund av medgivande till förhandstillträde, såvida expropriationstillstånd, när sådant fordras, har givits och såvida tillträdessynen avslutats och därvid fastställd förskottsansättning betalats. Medför tillträdet påföljd som avses i 48 § 2 mom. skall vad i sagda lagrum säges, äga motsvarande tillämpning.

54 §.

Utöver vad i detta kapitel föreskrives skall, när fråga är om förhandstillträde, i tillämpliga delar iakttas vad i denna lag är stadgat om handläggning av ärende i expropriationsnämnden och om betalning av expropriationsersättning, varvid ersättningen skall nedsättas, om utredningen av de frågor rörande säkerställandet av fordringshavares rätt som avses i 39 § 2 mom. befinnes i oskälighetsgrad fördröja verkställandet av tillträdessynen.

Fråga rörande förhandstillträde skall handläggas i brådskande ordning.

55 §.

Vad i detta kapitel är stadgat om förhandstillträde skall äga motsvarande tillämpning, när det är av väsentlig betydelse för den exproprierande att inskränkning eller upphävande av särskild rätt, som expropriationen är avsedd att medföra, bringas i kraft innan expropriationen är fullbordad.

Rättsverkan som avses i 1 mom. inträder vid av expropriationsnämnden fastställd tidpunkt, dock tidigast vid den tidpunkt som avses i 53 §. Expropriationsnämndens ordförande skall, innan rättsverkan inträder, genom enskild delgivning låta meddela de berörda sakägarna om inskränkningen eller upphävandet.

56 §.

Såvida expropriationstillståndet förfaller eller expropriationsärendet av annan orsak avskrivs, återgår de rättsverkningar som inträtt på grund av bestämmelserna i detta kapitel.

7 kap.

Utbetalning av nedsatta medel.

57 §.

Om annat icke följer av bestämmelserna i denna lag, har innehavare av fordrings- eller annan rättighet, för vilken den exproprierade egendomen svarat, samma rätt till nedsatt ersättning som han hade till egendomen.

58 §.

Har expropriationsersättning nedsatts med stöd av 39 § skall landskapsstyrelsen låta meddela om nedsättandet genom offentlig delgivning i officiella tidningen samt genom enskild delgivning till varje i 57 § avsedd rättighetshavare.

Önskar rättighetshavare begagna sig av sin rätt att erhålla betalning, skall han yrka därpå inom tre månader från dagen då han erhöll kännedom om nedsättandet. Han skall tillika förete erforderlig utredning om de omständigheter på vilka han grundar sitt anspråk.

Vid utbetalningen av nedsatta medel äger bestämmelserna i utskönningslagen om försäljning av utmätt fast egendom samt om redovisning och fördelning av därvid influtna medel motsvarande tillämpning.

Har ingen i denna paragraf avsedd rättighetshavare inom föreskriven tid yrkat betalning ur medel som nedsatts, skall de nedsatta medlen

omedelbart utbetalas till de ersättningsberättigade sakägarna.

Har förskottsersättning nedsatts med stöd av 54 § skall landskapsstyrelsen, innan de i 1 mom. avsedda åtgärderna vidtages, bereda ägaren till den egendom som tillträtts tillfälle att lyfta förskottsersättningen. Ersättningen får lyftas om i 39 § 2 mom. angiven förutsättning för utbetalning är förhanden.

59 §.

Visar i 57 § avsedd rättighetshavare som icke genom enskild delgivning har kunnat underrättas om nedsättandet att han lidit ekonomisk förlust därför att han icke bevakat sin rätt till ersättning, skall förlusten ersättas av landskapet.

Yrkande på ersättning enligt 1 mom. skall framställas inom ett år sedan vederbörande erhållit kännedom om expropriationen och senast inom tio år från dagen då expropriationen fullbordades, vid äventyr att rätten till ersättning går förlorad.

Den som vid fördelning av nedsatt ersättning dragit nytta på i 1 mom. avsedd rättighetshavares bekostnad är skyldig att ersätta landskapet det belopp som erlagts enligt 1 mom. Vederbörande är dock ej skyldig att betala större belopp än han själv har erhållit.

60 §.

När expropriationsersättning nedsatts med stöd av 38 § eller 43 § skall bestämmelserna i lagen om nedsättande i förvar av penningar, värdepapper eller handlingar som betalning eller till befrielse från annan fullgörelseskyldighet i tillämpliga delar iakttagas. Ersättningsberättigad äger dock rätt att lyfta sådan del av ersättningen som nedsatts med stöd av 43 § 1 mom., såvida han ställer säkerhet för eventuell återbetalning därav jämte sex procents ränta därpå, beräknad från dagen då beloppet lyftes.

8 kap.

Bestämmande av efterskottsersättning.

61 §.

Yrkande på betalning av i 36 § avsedd tilläggsersättning skall framställas inom en i expropriationsbeslutet bestämd tidsrymd; som ej får överskrida tre år, räknat från dagen då beslutet vann laga kraft, eller, såvida fråga är om expropriation avseende skapande av tidsbegränsad särskild rätt eller tillfälligt upphävande

eller begränsande av särskild rätt, från dagen då expropriationens verkningar upphörde.

Yrkande på betalning av i 30 § 2 mom. avsedd tilläggsersättning skall framställas innan tio år förflutit från dagen för meddelandet av expropriationsbeslutet.

Är sakägarna icke ense om huruvida rätt till tilläggsersättning föreligger eller om hur stor ersättning som skall erläggas, avgörs frågan av expropriationsnämnden vid f o r t s a t t s l u t - s a m m a n t r ä d e, vilket hålles på ansökan av den sakägare som framställt yrkande på tilläggsersättning.

När tilläggsersättning har betalats eller när det slutligt fastställts att sådan ersättning icke skall betalas, skall i 36 § 2 mom. avsedd säkerhet återställas.

Underlåtenhet att iakttaga i 1 och 2 mom. angivna tidsfrister medför förlust av rätten till tilläggsersättning.

9 kap.

Avskrivning av expropriation

62 §.

Den exproprierande har rätt att helt och hållet eller delvis avstå från expropriationen. Meddelande om avstående från expropriation skall skriftligen lämnas till landskapsstyrelsen eller, om ärendet redan anhängiggjorts i expropriationsnämnden, till nämndens ordförande. Har rätt att tillträda den expropriation underkastade egendomen erhållits, får avstående ej längre äga rum.

Har den exproprierande avstått från expropriationen, eller har expropriationstillståndet eller resolutionen upphävts, avskrives expropriationen.

63 §.

Försummelse av i 42 § 1 mom. angiven betalningsskyldighet skall anses innebära avstående från expropriation.

Sker försummelse som avses i 1 mom. sedan den exproprierande erhållit rätt att tillträda den expropriation underkastade egendomen, avskrives expropriationen, såvida ägaren till egendomen icke inom tre månader efter den dag då betalning senast bort ske, utkräver den obetalda delen av expropriationsersättningen. Kravet skall, för att kunna beaktas, framställas i den ordning som är stadgad om indrivning i utsökningsväg av fordran som grundar sig på lagakraftvunnen dom.

Angående ränta på obetald expropriationsersättning stadgas i 83 § 1 mom.

64 §.

Den exproprierande skall ersätta skada som avskrivning av expropriation åsamkar ägare av egendom som är föremål för expropriationen.

Är sakägarna icke ense om huruvida avskrivning av expropriationen åsamkat skada eller om hur stor ersättning som skall erläggas, avgörs frågan vid expropriationsnämndens slutsammanträde. Är ärendet icke anhängigt vid nämnden när expropriationen avskrivs, skall frågan avgöras vid särskilt sammanträde, vilket hålles på ansökan av den sakägare som anhållit om ersättning. Ansökan skall vid äventyr av förlust av rätten till ersättning göras inom ett år från dagen då expropriationen avskrevs.

Har expropriationsersättning eller del därav redan erlagts när expropriation avskrivs, skall den del av ersättningen som icke användes till betalning av i 1 mom. avsedd skada, förutsatt att den ej är obetydlig, återbetalas till den exproprierande.

10 kap.

Uppgifter till och anteckningar i protokollen över intecknings- och lagfartsärenden.

65 §.

När expropriationstillstånd eller -resolution meddelats, skall landskapsstyrelsen omedelbart underrätta vederbörande domare härom, vilken det åligger att göra erforderliga anteckningar i protokollet över inteckningsärendena. Är fråga om expropriation i stöd av lag skall underrättelse om ärendets anhängiggörande vid expropriationsnämnden lämnas av nämndens ordförande.

Bestämmelserna i 1 mom. äger motsvarande tillämpning när föremålet för expropriationen i enlighet med bestämmelserna i 18 § 2 mom. preciserats och beslutet rörande preciseringen vunnit laga kraft.

66 §.

När anteckning som avses i 65 § gjorts, hänför sig inteckning som därefter fastställs i egendomen endast till den del av egendomen som återstår då expropriationen fullbordats, såvida inteckning icke grundar sig på ansökan som ingivits innan anteckningen gjordes eller på bestämmelserna om panträtt för ogulden köpeskilling.

När expropriationen fullbordats skall lantmäterikontoret ofördröjligen därom underrätta vederbörande domare, vilken det åligger att i protokollet över inteckningsärendena samt, om hel fastighet exproprierats, även i protokollet över lagfartsärendena, anteckna att expropriationen är fullbordad.

Vederbörande domare skall, sedan han erhållit meddelande om fördelningen av nedsatt ersättning, med iakttagande av vad därom särskilt är stadgat, införa av meddelandet föranledda anteckningar i protokollet över inteckningsärendena och på inteckningshandlingarna.

68 §.

När expropriation avskrivits, skall den myndighet på vilken det ankommer att konstatera att avskrivning skett underrätta vederbörande domare härom. Denne skall i protokollet över inteckningsärendena införa anteckning om avskrivningen.

Har tio år förflutit sedan anteckning med stöd av 65 § 1 mom. gjordes och har anmälan om fortsatt verkställighet av expropriationen icke lämnats under denna tid, kan antecknas att expropriationen avskrivits.

När anteckning om avskrivande av expropriation införts, hänförs sig inteckning som avses i 66 § till hela den egendom i vilken inteckningen fastställts.

11 kap.

Kostnader

69 §.

Den exproprierande skall betala samtliga kostnader som föranledes av de vid expropriationen verksamma myndigheternas åtgärder. Kostnaderna för sammanträde som hålles på grund av bestämmelsen i 61 och 64 §§ skall dock påföras den på vars anhållan sammanträdet hållits, såvida hans yrkanden är uppenbart obefogade.

De kostnader som beräknas hänföra sig till expropriationsnämndens verksamhet skall erläggas i förskott, om nämnden så besluter.

70 §.

Den exproprierande skall betala de nödvändiga kostnader expropriationsförfarandet åsamkar ägaren av den expropriation underkastade egendomen. Vid uppskattningen av dessa kostnader skall beaktas förlorad inkomst, resekostnader, erforderliga utredningars beskaffenhet och omfattning samt behovet av att anlita biträde

eller ombud.

Expropriationsnämnden skall, om möjlighet därtill befinnes föreligga, på begäran uppge vilka slag av utredningar som skall anses utgöra i 1 mom. avsedda erforderliga utredningar.

Prövas med hänsyn till den ersättningsberättigades förmögenhetsställning skäl därtill föreligga, skall expropriationsnämnden, såvida den ersättningsberättigade anhåller därom, förordna att de kostnader som avses i 1 mom. eller viss del därav, förskottsvis skall betalas ur landskapets medel. Den exproprierande skall åläggas ersätta landskapet de medel som sålunda utbetalats.

71 §.

Landskapsstyrelsen fastställer de grunder enligt vilka expropriationsnämndens kostnader skall beräknas.

Beträffande beräklandet och uttagandet av de kostnader som föranledes av förrättningsingenjörens verksamhet och möjliga lantmåteriförrättningar gäller vad i riket därom är stadgat.

12 kap.

Undersökning.

72 §.

Önskar någon inför eventuell senare expropriation undersöka annan tillhörig fast egendom får landskapsstyrelsen föreskriva att tillträde till egendomen skall lämnas under viss tid.

Uppstår sedan expropriationsärende anhängiggjorts i expropriationsnämnden behov av undersökning, skall sådan verkställas på nämndens föranstaltande.

Den som anhållit om undersökning kan åläggas ställa säkerhet för den skada som därvid möjligen förorsakas.

73 §.

Senast sju dagar innan undersökning inledes skall meddelande därom genom enskild delgivning tillställas de sakägare vilkas adresser är kända. Övriga sakägare skall meddelas om undersökningen genom sådan offentlig delgivning som avses i 6 § 1 mom.

74 §.

Undersökning skall utföras så att minstaskada och intrång vållas. För skada som ej avhjälpes under undersökningstiden, samt för intrånget utgår ersättning.

Nås ej överenskommelse om ersättning som avses i 1 mom. har

den ersättningsberättigade rätt att inom ett år från utgången av undersökningstiden väcka talan härom vid domstolen på den ort där den fasta egendom som utgjort föremål för undersökningen är belägen. Är ärendet anhängigt vid expropriationsnämnden skall ersättningsyrkandet framställas till nämnden.

13 kap.

Ändringssökande

75 §.

I beslut rörande förhandstillträde får ändring ej sökas genom besvär.

76 §.

Såvida annat ej följer av bestämmelserna i denna lag, utgör besvär över expropriationstillstånd, expropriationsresolution eller tillstånd till undersökning icke hinder för verkställighet, såvida ej besvärsmyndighet bestämmer annorlunda.

77 §.

Ändring i beslut som fattats av expropriationsnämnden, kan sökas genom besvär hos jorddomstolen i den ordning som är stadgad i 314 § lagen om skifte. I fråga om expropriationens föremål får ändring dock sökas endast i det fall som avses i 18 § 2 mom.

I beslut som fattats före expropriationsnämndens slutsammanträde får ändring sökas särskilt endast när jävsanmärkning eller yrkande på inställande av expropriationen förkastats.

När besvärssärende handlägges vid jorddomstolen, skall bestämmelserna i 40 kap. lagen om skifte äga motsvarande tillämpning.

78 §.

Kommun som finner att beslut som fattats av expropriationsnämnden försvårar utarbetandet eller genomförandet av plan som avses i byggnadslagen äger rätt att söka ändring däri. Rätt till ändringssökande föreligger dock icke, om frågan med bindande verkan avgjorts i samband med expropriationstillståndet eller -resolutionen.

79 §.

I jorddomstolens utslag kan ändring sökas med iakttagande av vad i 41 kap. lagen om skifte är stadgat. Utöver vad i 332 § lagen om skifte är stadgat, får ändring ej heller sökas i jorddomstolens utslag till den del detta gäller ersättnings eller kostnadernas belopp, såvida jorddomstolen och expropriationsnämnden haft överensstämmande uppfattning i frågan.

-72-

80 §.

I beslut som fattats vid tillträdesyn får ändring sökas genom besvär endast när fråga är om beslut varigenom jävsanmärkning förkastats.

81 §.

Ändring genom besvär får ej sökas i beslut som lantmäterikontoret fattat med stöd av denna lag.

82 §.

I landskapsstyrelsens beslut i ärenden rörande nedsatt expropriationsersättning får ändring sökas i den ordning som i 10 kap. utsökningslagen är stadgad beträffande sökande av ändring i överexekutors avgöranden.

14 kap.

Särskilda bestämmelser.

83 §.

Har den exproprierande erhållit rätt att tillträda den exproprierade egendomen innan expropriationsersättningen slutgiltigt bestämts, skall för slutlig ersättning eller för skillnaden mellan denna och i förskott erlagd ersättning som understiger den slutliga ersättningen, erläggas ränta med sex procent, räknat från dagen då rätten till tillträde erhöles.

Har den exproprierande erhållit rätt till förhandstillträde och täcker räntegottgörelse enligt 1 mom. icke den skada besittningsförlusten åsamkat ägaren av den avträdde egendomen, skall expropriationsnämnden, såvida ägaren det yrkar, ålägga den exproprierande att tillfullo ersätta skadan.

84 §.

Överstiger erlagd ersättning den genom lagakraftvunnet avgörande slutligt fastställda ersättningen, skall den ersättningsberättigade återbetala det överskjutande beloppet jämte ränta enligt sex procent, räknat från betalningsdagen. Är det överskjutande beloppet obetydligt, får i beslutet rörande ersättningen föreskrivas att återbetalningsskyldighet ej skall föreligga.

Ersättning som skall återbetalas och ränta därpå får indrivnas i den ordning som gäller för indrivning av fordran som grundar sig på lagakraftvunnen dom.

85 §.

Vad i denna lag är stadgat om förfarandet vid expropriation för allmänt behov skall äga motsvarande tillämpning vid med stöd av byggnadslagen skeende inlösen av tomtedel eller mark, fastställande av inlösnings- eller överlåtelseskyldighet eller bestämmande av ersättning som grundar sig på sagda lags 20 § 2 mom. eller dess bestämmelser rörande ersättningsskyldighet för skada som föranledes av begränsning i rätt att nyttja mark.

Anhållan om vidtagande av åtgärder som avses i 1 mom. skall ställas till expropriationsnämndens ordförande. Uppstår menings- skiljaktighet om huruvida inlösnings- eller ersättningsskyldighet föreligger, skall ärendet till denna del hänskjutas till läns- rätten för avgörande.

När fråga är om inlösen av tomtedel, besluter expropriations- nämnden vem rätten till inlösen skall tillkomma. Sakägare, som icke har anhållit om rätt att inlösa tomtedel, äger rätt att vid expropriationsnämndens sammanträde framställa sådant yrkande. Här- vid skall bestämmelserna i 16 § iakttagas.

När värdet av tomtedel bestämmes, skall bestämmelserna i 24 och 25 §§ icke äga tillämpning.

86 §.

Om inlösningskyldig vid inlösen enligt 85 § 1 mom. ännu icke erhållit rätt till tillträde, har markägaren rätt att avstå från inlösningskravet, varvid 62 § 1 mom. äger motsvarande tillämpning.

Underlåter inlösnings- eller ersättningsskyldig att fullgöra sin betalningsskyldighet, äger 63 § 2 mom. motsvarande tillämpning.

Vad i 69 § är stadgat om den exproprierandes skyldigheter äger motsvarande tillämpning i fråga om den inlösnings- eller ersätt- ningsskyldige. Avstår ägare från inlösningskravet skall han ersätta den inlösningskyldige dennes kostnader i ärendet.

87 §.

Polismyndighet skall för utförandet av i denna lag förutsätta åtgärder ge erforderlig handräckning, såvida rätten att erhålla sådan är uppenbar.

88 §.

Sakägare som avses i 48 § 2 mom. kan av landskapsstyrelsen inom ramen för i årsstaterna anvisade medel beviljas lån mot låg ränta, eller räntestöd, för anskaffande av ny bostad eller för fortsättande eller byte av näring eller yrke.

89 §.

Denna lag äger ej tillämpning när fråga är om expropriation av fast egendom för allmänna riksbehov.

15 kap.

Övergångsbestämmelser.

90 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1980 och genom densamma upphäves landskapslagen den 2 juli 1953 angående expropriation för allmänt behov av fast egendom i landskapet Åland (15/53, ex p r o p r i a t i o n s l a g e n).

91 §.

På expropriation varom ansökan gjorts, såsom i 18 § expropriationslagen stadgas, innan denna lag trätt i kraft och på tillträde av område som skall exproprieras, när tillträdet sker i samband med här avsedd expropriation och äger rum innan expropriationen fullbordats, samt på rättigheter och skyldigheter som skapats med stöd av expropriationslagen, skall tidigare gällande bestämmelser tillämpas.

Har innan denna lag trätt i kraft, med stöd av expropriationslagen erhållits rätt till expropriation och har ej ansökan som avses i 1 mom gjorts, skall bestämmelserna i denna lag rörande expropriation i stöd av lag äga motsvarande tillämpning, dock så att yttrande av sakägarna icke skall infordras.

92 §.

Vid avgörandet av inlösnings- och andra i 85 § avsedda åtgärder skall, såvida ärendet är anhängigt när denna lag träder i kraft, tillämpas tidigare gällande bestämmelser. Beträffande rättigheter och skyldigheter som skapats i stöd av dessa bestämmelser äger 91 § 1 mom. motsvarande tillämpning.

93 §.

Vad i 25 § 1 mom. är stadgat gäller ej värdestegring som inträffat innan denna lag trätt i kraft.

94 §.

Har i lag eller annan författning hänvisats till lagrum som ersatts genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

-75-

95 §.

Närmare bestämmelser om tillämpningen och verkställigheten av denna lag utfärdas vid behov genom landskapsförordning.

96 §.

Av verkställigheten av denna lag förutsatta åtgärder kan vidtagas innan lagen träder i kraft.

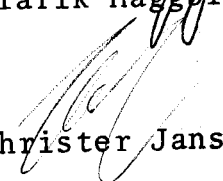
Mariehamn den 27 november 1978

L a n t r å d

Lagberedningschef

Alarik Häggblom

Christer Jansson.